

**Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2015

Veronika Staňková

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií
Studijní obor: Humanitní studia

**Závislost migračního proudu na geografické
blízkosti**

Autor bakalářské práce: Veronika Staňková
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Inna Čábelková, Ph.D.
Rok obhajoby: 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „Závislost migračního proudu na geografické blízkosti“ jsem vypracovala samostatně a veškerou použitou literaturu a další prameny jsem řádně označila a uvedla v příloženém seznamu. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala především vedoucí své bakalářské práce Ing. Ině Čábelkové, Ph.D. za odborné vedení, užitečné komentáře a vstřícnost po dobu tvorby této práce.

Poděkování patří také mé rodině a přátelům za dlouhodobou podporu nejen při zpracování této práce, ale i v průběhu celého studia.

Abstrakt

Tato práce se zabývá problematikou migrace. Klade si za cíl postupy kvantitativní analýzy dat rozklíčovat vztah mezi geografickou blízkostí zdrojového a cílového regionu a dalších ekonomických faktorů – bohatství cílového regionu měřeno jako HDP oblasti a nezaměstnanost v cílovém regionu. Teorie tyto determinanty nejčastěji udává jako faktory ovlivňující migrační toky. Rovněž existují zahraniční studie potvrzující tento jev. V této práci podobným způsobem zjistím, jestli také v podmínkách imigrace do ČR ze sousedních států tato závislost existuje.

Klíčová slova

Imigrace, gravitační model, cost-benefit kalkulace, geografická blízkost, Česká republika.

Title

Immigration flow from the point of view of geographical proximity

Abstract

This bachelor thesis explores the field of migration. It aims to decode the relations between the geographical proximity of the source and the destination region and other economic factors – i.e. the wealth of the destination region (measured as GDP of the region) and the unemployment rate occurring in the destination region. It is to be done by employment of a quantitative approach. These determinants of migration flows arose from the theory. These have been tested in several working papers, however based on the dataset of foreign countries. Thus the purpose of this bachelor thesis is to determine whether these factors are relevant for the explanation of migration flows to the Czech Republic from neighbour states.

Key words

Immigration, gravity model, cost-benefit analysis, geographical proximity, Czech Republic.

Bibliografický záznam

STAŇKOVÁ, Veronika (2015): *Projekt empirického výzkumu: Závislost migračního proudu na geografické blízkosti*. Bakalářská práce. Praha, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2014. Vedoucí práce: Ing. Inna Čábelková, Ph.D.

1. Obsah

1. Obsah.....	7
2. Seznam použitých zkratk 9	9
3. Namísto úvodu	10
3.1. Motivace.....	10
3.2. Cíl práce a způsob zpracování	11
Oddíl A. Teoretický rámec práce	12
4. Demografický přechod a souvislost s migrací	12
5. Úvod do tématu migrace v teorii.....	12
5.1. Přehled klíčových teoretických konceptů	13
5.1.1. Ravensteinův příspěvek a gravitační modely	14
5.1.2. Neoklasická ekonomická migrační teorie	15
5.1.3. Push – Pull model	16
5.1.4. Teorie duálního pracovního trhu.....	16
5.1.5. Teorie sítí	17
5.1.6. Teorie světového systému.....	18
5.2. Teoretické východisko mé práce.....	19
5.2.1. Předchozí studie	20
Oddíl B. Praktická část.....	23
6. Design vlastního empirického výzkumu	23
6.1. Sběr dat	27
7. Vlastní empirický výzkum	28
7.1. Popisná statistika	28
7.1.1. Imigrace ze SRN	29
7.1.2. Imigrace z RAK	30
7.1.3. Imigrace z POL	31
7.1.1. Imigrace ze SLO.....	32
7.2. Testování hypotézy	32
7.2.1. Imigrace ze SRN	33
7.2.2. Imigrace z RAK	35

7.2.3. Imigrace z POL	36
7.2.4. Imigrace ze SLO	37
7.3. Hodnocení kvality výzkumu	39
8. Závěr	40
9. Přílohy.....	41
10. Seznam tabulek a grafů	43
11. Použitá literatura.....	45
11.1. Odborná literatura	45
11.2. Ostatní zdroje.....	46

2. Seznam použitých zkratk

BIP	srv. HDP
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DEU	srv. SRN
Dist	vzdálenost
d_{iz}	srv. Dist
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
OSN	Organizace spojených národů
OST	srv. RAK
POL	Polská republika
RAK	Rakouská republika
Rep_{iz}	Míra osídlení regionu i přistěhovalci ze země z
SLO	srv. SVK
SRN	Spolková republika Německo
SVK	Slovenská republika
U	nezaměstnanost
UNPD	Populační divize OSN
USA	Spojené státy americké

3. Namísto úvodu

3.1. Motivace

Přistěhovalectví je nyní vysoce aktuální téma. Téměř každý den se v tisku objevují další a další příspěvky. Nejde přitom jen o mediální bublinu. Na agregovaných makrodatech zobrazených v Tabulce č. 1 lze dokázat, že množství migrantů se zvyšuje. V roce 2000 čítal počet migrantů v tradičních cílových zemích (USA, Německo, Francie a další) přes 71 milionů, zatímco o deset let později se jednalo již o počet blížící se 92 milionům migrantů směřujících do těchto zemí. Podobný vývoj zaznamenal ve svých statistikách i Český statistický úřad (ČSÚ, 2013), kde je tento rostoucí trend ještě významnější. Na popsaném trendu zřejmě nic nezměnila ani významná ekonomická krize, která vypukla v roce 2008.

Tabulka 1 Odhadované počty mezinárodních migrantů ve vybraných zemích a jejich poměr k populaci (v letech 2000, 2005 a 2010)

Země	Odhadované počty mezinárodních migrantů (v mil.)			Poměr mezinárodních migrantů v národní populaci (v %)		
	2000	2005	2010	2000	2005	2010
USA	34,8	39,3	42,8	12,1	13,0	13,5
Německo	10,0	10,6	10,8	12,2	12,9	13,1
Francie	6,3	6,5	6,7	10,6	10,6	10,7
Kanada	5,6	6,3	7,2	18,1	19,5	21,3
Velká Británie	4,8	5,8	6,5	8,1	9,7	10,4
Austrálie	4,0	4,3	4,7	21,0	21,3	21,9
Itálie	2,1	3,1	4,5	3,7	5,2	7,4
Španělsko	1,8	4,6	6,4	4,4	10,7	14,1
Japonsko	1,7	2,0	2,2	1,3	1,6	1,7
Celkem	71,1	82,5	91,8	40,4*	43,4*	42,9*
Česká republika	0,2	0,3	0,4	0,02	0,03	0,04

*Zde jde o poměr mezinárodních migrantů v tabulce zmíněných zemích vůči celkovému počtu mezinárodních migrantů ve světě.

Zdroj: UNPD, 2010, in: Brázová, 2011, str. 15, ČSÚ, 2013, vlastní výpočty.

Populační růst ve většině rozvinutých zemí je dlouhodobě závislý na imigraci, bez níž by počet obyvatel těchto regionů dlouhodobě klesal. Tento pokles se nazývá fenoménem demografického přechodu a vede nevyhnutelně k úbytku práceschopných lidí, a tím i eventuálně ke snížení životní úrovně v dotčených zemích. Jedním ze způsobů, jak se s ním vyrovnat je, jak bylo naznačeno, příliv pracovní síly ze zahraničí. Politiky řady států zajímá nejen, na základě jakých mechanismů a proč migrační toky vznikají, s cílem tyto migrační toky usměrňovat a řídit. Toto je vymezení výzkumné oblasti předložené

bakalářské práce. Nebudu se přitom vyjadřovat (pokud to nebude nutné z pohledu osvětlení principu migračního toku) k efektům, které přistěhovalectví v cílovém, resp. zdrojovém regionu mají ani k procesu migrace. (Staňková, 2014)

3.2. Cíl práce a způsob zpracování

Ačkoliv se téma demografického přechodu (více k tomuto pojmu vysvětleno dále) a migrace vůbec týká mnoha zemí, v této bakalářské práci jsem se soustředila pouze na imigraci do České republiky (ČR). Je tomu tak proto, že naše republika má poměrně malou imigrační zkušenost, ale o to silněji se zde růstový trend v počtu mezinárodních přistěhování projevuje (konkrétně od roku 2000 – 2010 došlo k jeho zdvojnásobení). Z tohoto důvodu by měla být tomu tématu a příčinám jeho vzniku věnována zvýšená pozornost. Z tohoto důvodu jsem konkrétně navrhla, provedla a vyhodnotila kvantitativní výzkum na datech o přistěhovalcích přicházejících do ČR ze sousedících zemí. Cílem mé práce je ověřit vztah mezi geografickou vzdáleností zdrojového a cílového státu a intenzitou migrace do cílového státu na datech ČR. V zahraničních výzkumech (srv. studii Lehmann, Nagl, 2012) se tato závislost prokázat podařila, avšak na naše domácí poměry podobný výzkum, pokud vím, ještě proveden nebyl.

V dalším textu jsem nejprve práci zasadila do teoretického kontextu (teoretický oddíl A). Začala jsem definováním demografických pojmů demografický přechod a migrace, dále navázala stručným přehledem nejvýznamnějších teorií pátrajících po příčinách vzniku migrace. Z nich jsem odvodila paradigma, na kterém se zakládá můj výzkum, a uvedla příklady výzkumů, které pro mne byly inspirací.

V praktické sekci (oddíl B) se přesouvám k samotnému výzkumnému problému a hledání odpovědi na výzkumnou otázku. K analýze jsem přistoupila dvojím způsobem: nejprve vizuálně pomocí grafického nástroje jsem si zobrazila sledovanou veličinu na mapě okresů ČR a s touto podporou provedla prvotní interpretaci zjištěných informací. Následně jsem na zjištěných sekundárních datech provedla regresní analýzu, s jejíž pomocí můžeme určit, „zda se nějaká událost za daných podmínek objeví, nebo ne“ (Hendl, 2006, str. 425). Zjištěné výsledky jsem interpretovala v souladu s teoretickým paradigmatem, ke kterému jsem se v prvním oddíle přihlásila.

Oddíl A. Teoretický rámec práce

4. Demografický přechod a souvislost s migrací

V úvodu jsem zmínila pojem demografický přechod. V čem ale spočívá tento fenomén (také nazýván jako demografická revoluce, či transice) a proč mne zajímá? Jde o jev doprovázející modernizaci společnosti, kdy se reprodukce změní z intenzivní na extenzivní, neboli dojde ke snížení úmrtnosti (prvotní jev) a následně i porodnosti (nastává obvykle s určitým časovým odstupem). V jeho důsledku nejprve dojde ke zvýšení počtu obyvatel a postupnému prodlužování střední délky života, ale se silícím trendem poklesu porodnosti počet obyvatel pomalu stagnuje a stárnutí populace se stává ještě markantnějším.

Průběh událostí v konkrétních oblastech se může významně lišit, ale obecně lze říci, že první část demografického přechodu (čili také první demografické revoluce) nastala v souvislosti s vlnou industrializace, urbanizace a dalšími modernizačními jevy. U nás tedy prvopočátky sahají do roku 1830 a tento proces trval přibližně sto let. Druhý demografický přechod zasáhl vyspělý svět v 60. letech (v postkomunistických zemích naplno až po pádu železné opony) a trvá v podstatě stále.

Na pokles úmrtnosti má vliv především lepší hygiena (např. zavedení kanalizačních systémů do měst), nové poznatky v oblasti medicíny a mnoho dalších. Také druhá demografická revoluce odráží proměny ve společnosti: vyšší emancipaci žen, růst individualismu, oslabení funkce rodiny, ale také vynález antikoncepce a její zavedení do každodenního sexuálního života. (Chludilová, rok nezveřejněn).

Důsledky demografického přechodu jsou patrné již dnes a při nezměněném trendu se budou jen vyostřovat. Jde především o vymírání (stárnutí) původních populací osidlující hospodářsky nejvyspělejší části světa. Stárnutí populace s sebou přináší mnoho negativních efektů, kterých si všímají i státní autority a snaží se proti nim bojovat. Jednou z cest je pro-rodinná politika, která je ale ve srovnání s přísunem občanů díky migraci nejen výrazně pomalejší, ale také značně nejistá (nový systém hodnot typický pro postindustriální společnosti už je velmi silně zakořeněn). Lze se ale na přistěhovalecký motor spolehnout? Abychom si mohli tuto otázku zodpovědět, je užitečné nejprve pochopit, co vlastně migraci vyvolává. Tím jsem se v této práci zabývala.

5. Úvod do tématu migrace v teorii

Na tomto místě je nevyšší čas definovat pojem migrace, abychom se ujednotili v jeho chápání. Pro účel této práce označuji migraci v souladu s hlavními autoritami mezinárodních vztahů jako jednu z forem prostorového pobytu obyvatelstva, jde

o dlouhodobé¹ přesídlení jednotlivců či skupin osob z místa obvyklého pobytu. Tento koncept „obvyklého pobytu“ od Organizace spojených národů (OSN) přejal i Eurostat a v důsledku harmonizace v rámci Evropské unie (EU) také ČR (Krejčí, Leontiyeva 2012). Všeobecně se uplatňuje rozlišení migrace na vnější a vnitřní. Pokud uvažujeme stát jako územní jednotku, pak se jedná o synonyma k zahraniční a vnitrostátní migraci. Vnitřní migraci pro účel této práce nebudeme uvažovat.

Migrující osoba je ve vztahu k cílové zemi imigrantem (přistěhovalcem) a vůči zdrojové zemi emigrantem (vystěhovalcem). Vystěhovalectví z České republiky, stejně jako repatriaci nebudu dále v této práci rozvíjet.

Studium migrace se jako vědecká disciplína etablovalo již před více než sto lety². Soudobé sociální vědy rozpracovaly tuto oblast do širokého okruhu témat, do kterého přispívají i jiné obory, např. geografie, demografie a ekonomie. Mezi důvody pro zvyšování zájmu o téma migrace řadí Mezinárodní organizace pro migraci především „rostoucí absolutní počty imigrantů a zároveň stárnutí původní populace v zemích ekonomicky rozvinutých“ (Brázová, 2011, str. 10). Populační divize OSN (UNPD, 2010) odhaduje, že mezi roky 1960 – 2010 se počet mezinárodních migrantů ztrojnásobil, tj. vzrostl ze 75 milionů na 214 milionů, což představuje asi 3,1 % světové populace. Navíc tyto statistiky spíše podhodnocují situaci, protože nejsou schopny přesně změřit migrační proudy probíhající mezi rozvojovými zeměmi (nedostatečné možnosti registrace) a ilegální migrace. Vývoj v migračních teoriích do značné míry odpovídá proměnám v paradigmatu sociálních věd. (Brázová, 2011, str. 34)

5.1. Přehled klíčových teoretických konceptů

V současnosti neexistuje žádná jednotná teoretická koncepce, která by byla schopna vysvětlit příčiny a průběh a důsledky mezinárodní migrace. Brázová (2011, str. 11) konstatuje, že to vlastně není ani kýžený stav soudobého teoretického snažení, neboť migrace je různorodý rozličnými vnitřními a vnějšími faktory ovlivněný proces. Naopak, setkáváme se s řadou fragmentárních teorií, které se liší v úhlu pohledu, přístupu a/nebo v učiněných závěrech.

V následující pasáži jsem uvedla stručný přehled klíčových teoretických konceptů, neboť jak píše významná osobnost v oblasti studia migrace, Baršová (in: Baršová a Barša, 2005, str. 267): „spíše než za vševysvětlující a vzájemně se vylučující alternativy je považujeme za různá heuristická vodítka, jejichž relativní užitečnost závisí na předmětu a otázce zkoumání. Náš výklad (na který jsem se často odkazovala, pozn. aut.) chce zdůraznit

¹ OSN definuje „dlhodobé“ jako čas přesahující jeden rok.

² Za určitý přelom se obecně považuje vydání významné studie *The Laws of Migration* E.G. Ravensteinem v roce 1885.

jejich vzájemně komplementární povahu – má za cíl ukázat, jak jedna teorie často zaplňuje mezeru v jiné“ a přispívají k celostnímu chápání migrace. V této práci se při tom jsem se soustředila na ta paradigmatata, která se snaží nalézt příčiny migrace a porozumět mechanismům vyvolávající migrační toky. Naopak ponechám stranou přístupy, které rozebírají např. průběh migrace, dopady na cílovou, resp. zdrojovou zemi aj.

5.1.1. Ravensteinův příspěvek a gravitační modely

I přes dynamicky se vyvíjející realitu navazují nejmodernější teoretická východiska na základní socioekonomický migrační model – tzv. gravitační³ – který položil britský demograf Ravenstein v poslední čtvrtině devatenáctého století. Tehdy vydal studii (už zmíněnou *The Laws of Migration*) založenou na extensivním studiu dat ve Velké Británii a Spojených státech amerických. Jeho práce sice nevyústila v ucelenou migrační teorii, spíše šlo o popis zákonitostí, které empiricky identifikoval:

- „Většina migrantů preferuje kratší vzdálenosti.
- Migranti, kteří cestují na větší vzdálenosti, míří do obchodních a průmyslových center.
- Každý proud migrace generuje migrační protiproud.
- Nárůst obyvatelstva velkých měst je z větší části způsoben spíše přísnem migrantů než přirozeným růstem původního obyvatelstva.
- Objem migrace roste spolu s vývojem průmyslu a obchodu a s rozvojem dopravy.
- Většina migrantů pochází ze zemědělských oblastí a míří do průmyslových a obchodních center.
- Většina faktorů migrace má ekonomický charakter.
- Migranti, kteří se posunují do cílových oblastí, nechávají za sebou „prázdná místa“, která jsou naplněna jinými migranty z jiných oblastí.
- Ženy migrují častěji než muži v případě kratších vzdáleností, u delších vzdáleností je tomu opačně.“

(Ravenstein, 1889, str. 286-289, in: *Ilinitchi, 2010, s. 5*)

Uvážíme-li, že zjištění byla učiněna bez pomoci výpočetní techniky, jedná se o impozantní příspěvek do teorie migrace, jimiž se nechala inspirovat řada badatelů k navazujícím kvantitativním výzkumům.

Název gravitačního modelu poukazuje na hlavní myšlenku tohoto paradigmatu, totiž že existuje inverzní vztah mezi intenzitou migrace a vzdáleností výchozí a cílové oblasti. Stouffer pak o asi padesát let později doplnil gravitační model o předpoklad, „že počet

³ Migrační model našel své uplatnění i mimo oblast migrace, např. pro pochopení zahraničního obchodu, pohyb přímých zahraničních investic a podobně.

osob cestujících na určitou vzdálenost je přímo úměrný počtu příležitostí se uplatnit (tzv. intervening opportunities)“ (Ilinitchi, 2010, s. 6).

5.1.2. Neoklasická ekonomická migrační teorie

Neoklasická ekonomická migrační teorie třicátých let čerpá z matematizace ekonomických úvah zavedené neoklasickou ekonomikou. Uvažuje příčiny migrace jak na makro- tak také na mikroúrovni. Nezbytným předpokladem předloženého modelu je racionálně kalkulující jedinec. (Barša, Baršová, 2005, str. 268) Racionálně kalkulující jedinec je schopen ocenit svůj užitek vyplývající z konkrétní situace a jeho cílem je maximalizace zisku při minimalizaci rizik (čili je rizikově averzní).

Na makroúrovni se teorie zaměřuje na nerovnováhy mezi regiony vyvolané asymetrií pracovních trhů. Jinými slovy migrace je způsobena „nerovným územním rozdělením práce a kapitálu“ (Barša, Baršová, 2005, str. 268). Díky efektu rozdílných mezd se nedostatek pracovních sil ve vyspělých ekonomikách, kde se vyplácí vysoké odměny za práci, vyrovnává přebytkem pracovní síly v rozvíjeních se ekonomikách s nízkými platy. Dochází k redistribuci výrobních faktorů a konvergenci mzdových tarifů v obou zemích, či regionech.

Na mikroúrovni se jedná o maximalizaci zisku na základě cost-benefit kalkulace. V něm jedinec porovnává své náklady (cestovní náklady a nevýhody plynoucí z přizpůsobení se novému prostředí) s výnosy (vyšší plat) plynoucí z migrace.

Tuto teorii dostihla podobná kritika jako její „ekonomickou sestru“. Neoklasická ekonomická migrační teorie zdůrazňuje výhody svobodného pohybu obyvatel zvyšující blahobyt obou regionů, spočívající především v přílivu remitencí⁴ do chudší země, zvýšení kvalifikace migrantů, zvýšení mezd ve zdrojové zemi odchodem přebytečné pracovní síly aj. To je ale často v rozporu s pozorovanou realitou – není pravidlem, že vždy lze pozorovat efekt růstu mezd a blahobytu ve zdrojové zemi jako následek emigrace. (Brázová, 2010, str. 19 a 38)

V duchu neoklasické mikroekonomie se následně rozvíjely mnohé další teoretické přístupy, např. Sjaastad pojal (1962) takový kalkul jako rozhodnutí o investici do lidského kapitálu. Nová ekonomie migrace nahradila jednotlivce, který se snažil o maximalizaci svého prospěchu, celými domácnostmi, které představovali nejmenší jednotku cílící své snažení spíše k minimalizaci rizik, hlavně chudoby (obojí in: Ilinitchi, 2010).

⁴ Remitencemi se označují peněžní částky, které pracovní vystěhovalci zasílají svým rodinám, které zůstali v zemi původu.

5.1.3. Push – Pull model

Tato teorie silně navazuje na neoklasickou ekonomickou teorii migrace, která se soustředila především na pracovní migraci. Push – pull model chápe příčiny migrace širěji. Rozlišuje je na vedoucí k vystěhování (pak jde o tzv. *push faktory*), nebo které naopak připoutávají k domovskému státu (*pull faktory*). Do první skupiny může patřit vysoká nezaměstnanost, politická nestabilita, environmentální katastrofy, vysoká hustota zalidnění apod., zatímco z druhé skupiny lze např. uvést atraktivní pracovní místa, sjednocení rodiny, vysoká míra rozvinutosti, atd.

V době svého uvedení, tj. v šedesátých letech dvacátého století, poskytovala uspokojivé vysvětlení. Z dnešního pohledu jde o mechanistický přístup, protože nevysvětluje, proč se v určitém regionu rozhodnou emigrovat jen někteří (Henig, 2007). „Jiným příkladem neadekvátnosti neoklasické teorie je relativně malá migrace v rámci sjednoceného trhu Evropské unie, a to navzdory důležitým rozdílům ve mzdách – teorie předpokládá migrační pohyb všude tam, kde rozdíl ve mzdě převyšuje náklady přesunu. Dosavadní zkušenosti naopak ukazují, že tento pohyb nezávisí jen na relativních příjmech a blahobytu (tj. na vzájemných rozdílech), ale také na absolutních příjmech; jakmile blahobyt dosáhne jistého prahu, sklon k emigraci ustává, byť relativně vzato by z ní pracovník mohl vytěžit větší blahobyt, než jaký má na daném místě.

Navíc Reuveny (2005, str. 3) dodává, že se ne vždy jedná o rozhodnutí, zda zůstat, nebo odejít. Tím by se totiž zcela pominula problematika nedobrovolné migrace, resp. neoprávněně by se zúžila pouze na násilně provedený exil s odůvodněním, že i pronásledovaní si mohou vybrat zůstat ve své domovině.

I přes zmíněnou kritiku se díky svému silnému explanačnímu potenciálu stala klasikou migračních teorií, základem dalších paradigmat, které v poslední čtvrtině dvacátého století představovala především teorie duálního trhu, o které se nyní také zmíním.

5.1.4. Teorie duálního pracovního trhu

Autor této teorie, Michael Piore se soustředil na pull faktory pracovní migrace v cílových regionech, totiž zdánlivě neomezenou poptávku po zahraniční pracovní síle ve vyspělých zemích. Zároveň s obratem pozornosti na poptávkovou stranu migrace a směrem od vysílajících k přijímajícím zemím také posunul těžiště od individuálních voleb k strukturálním podmínkám přijímajících společností. Objevil ekonomickou a kulturní segmentaci pracovního trhu ve vyspělých ekonomikách, kde se místní populace přeorientovala na postindustriální přístup zdůrazňující vzdělání a plat odrážející sociální postavení, a tak se trvale uvolňují pozice nižšího segmentu „bez příležitosti k vzestupné sociální mobilitě (tzv. *dead-end-jobs*)“ (Baršová a Barša, 2005, str. 270). Vzniká tak poptávka po zahraničních pracovnících pro obsazení pracovních pozic, které domácí

obyvatelé nechtějí. Teorie dvojího trhu na rozdíl od neoklasické ekonomické tradice, neuvažuje mzdy jako hlavní vysvětlující proměnnou, nýbrž ji vidí v tom, že přistěhovalci odvozuji své sociální postavení stále podle situace v zemi původu, takže jsou ochotni snášet nízký sociální status své práce v hostitelské zemi. Tímto způsobem pracovní trh funguje ke spokojenosti obou skupin, ale jen do té doby, než se přistěhovalci přeorientují na hostitelskou zemi, jako jejich domovinu. V momentě usazení (a příjezdu rodin) mizí oddělení budování identity od statusu zaměstnání. Vznikají předpoklady pro sociální konflikt mezi přistěhovalci (novousedlíky) a starousedlíky.

Tento jev odpovídá pozorované skutečnosti „anomální koexistence přetrvávající poptávky po zahraniční pracovní síle souběžně s významnou mírou nezaměstnanosti v řadě cílových zemí“ (Brázová, 2010, str. 21), která v šedesátých letech panovala (viz aktivní náborové politiky vyspělých států).

5.1.5. Teorie sítí

Teorie sítí v mnohém čerpá z obecnější teorie kumulativní přičinnosti (koncept pochází od Gunnara Myrdala a do migrační problematiky byl zaveden Douglašem Masseyem). Říká, že zvyšující se kvantita migrantů mění kvalitu migračního procesu. Může se přitom jednat o mechanismy, jak na nabídkové straně migrace (sem lze zařadit např. teorii sítí), tak také na poptávkové straně (např. označení některých pracovních míst jako přistěhovalecké, viz teorie duálního trhu). Jde vlastně o takový domino efekt, založený na „vzájemně se posilujícím spojení faktorů na úrovni jednotlivce, domácnosti a komunity způsobující kumulativní přičinnost migrace.“ (Brázová, 2010, str. 24). Podobně sebe posilující efekt můžeme odvodit také v ekonomické oblasti, kde se na straně přijímající země rozvíjí potenciál a rostou nové pracovní příležitosti a naopak na straně zdrojového státu potenciál klesá, což dohání stále více obyvatel k emigraci. Slovy vyznavačů této teorie jde o „útěk z bídy (...) rozvojové země se tak dostávají do stále silnější závislosti na rozvinutých zemích“ (Brázová, 2010, str. 24) a naopak.

V teorie sítí předpokládá Carrington (1996, in: Ilinitchi, 2010) a další, že přistěhovalci v cílové zemi tvoří (společenské) sítě, čímž snižují rizika a potíže při migraci, a tím stimulují příchod nových imigrantů. Jde o princip, kde skupina individuálních rozhodnutí emigrovat za předpokladu překonání určitého kritického počtu přestěhování do stejné oblasti zvýší významně pravděpodobnost emigrace dalších. „Sítě se ustavují díky migraci, ale současně migraci zpětně živí a posilují. Migrační sítě spočívají v meziosobních vazbách, které propojují současné migranty, dřívější migranty a nemigranty ve vysílajících a přijímajících zemích prostřednictvím příbuzenství, přátelství či společného původu.“ (Baršová, Barša, 2005, str. 275)

Migrační sítě poskytují uspokojivé vysvětlení fenoménu, že se migranti koncentrují v určité oblasti (městská čtvrť, druh zaměstnání apod.). Členové sítě si navzájem

vypomáhají při hledání zaměstnání, ubytování, ale také poskytují sociální zázemí, které brání pocitu odcizení.

5.1.6. Teorie světového systému

Stejně jako teorie dvojího trhu abstrahuje od rozhodování na mikroúrovni a podobně jako ona klade velký akcent na proces globalizace a jeho vliv na migraci. Přidává k tomu ale ještě neomarxistický pojem historického uspořádání vztahů v rámci tzv. *moderního světového systému* (anebo také *kapitalistické světové ekonomiky*) definované Wallesteinem v sedmdesátých letech. V té době dlouhodobě převažovala nabídka přistěhovalecké práce nad poptávkou po ní, což odporovalo dosavadním teoriím, které do sebe inkorporovaly tržní mechanismus a tedy i očekávání dosažení rovnováhy v dlouhém období. Teorie světového systému k tomuto jevu však přistoupila tak, že kapitalistický trh jako mechanismus podle ní „nedosahuje rovnováhy, ale naopak jako systém prospívá z nerovnováhy a nerovnosti.“ (Baršová, Barša, 2005, str. 272) V souvislosti s migrací tedy upozorňuje především na její negativní dopady.

Migrační proudy vysvětluje pronikáním vyspělých kapitalistických center (skrz proud svého zboží a kapitálu) do nekapitalistických periferních oblastí, ve kterých hledá levnou půdu a pracovní sílu, nová odbytiště, to vše hnané představou dodatečných zisků. Tento průnik lze pozorovat již od sedmnáctého století, kdy kolonizující státy vstoupily do nerovných tržních vztahů s podřízenými kolonizovanými státy a zavedly často dodnes patrné ekonomické, kulturní a politické vazby. Připravili tím tak půdu pro migrační proudy z periferie do centra. Nyní podobně vystupují hospodářští hegemónové. Díky globalizačním trendům poslední čtvrtiny 20. století (tj. především zrychlení dopravy a komunikace) jsou do světového trhu zapojeny další, dosud odděleně žijící tradiční oblasti (proud zboží a kapitálu). Nejprve jsou zbaveni „tradiční ekonomické samostatnosti“, následně jsou nuceni si hledat práci – v centrálních oblastech, neboť tam je jí dostatek (migrační proud).

Jako příklad Brázová (2010, str. 22) uvádí kapitalistické farmáře, který s cílem maximalizace výnosů zavádí stroje, sceluje zemědělskou půdu, využívá průmyslově vyráběné přísady (pesticidy, hnojiva aj.). Ovšem tradiční zemědělské přístupy v takové konkurenci mají jen pramalou šanci na úspěch, jsou vytlačeni ekonomicky silnou konkurencí, která akvíruje půdu těchto rolníků. Na této půdě budou následně zavedeny stroje, takže se snižuje potřeba manuální práce. Vykořeněná populace tenduje k migraci do měst nebo do sousedních států. Zároveň velké podniky přichází do periferních oblastí a budují výrobní haly s vidinou nižších osobních nákladů. „Tento popsáný jev souvisí s ideologickými a kulturními vazbami mezi jádrem kapitalistického prostoru a periferií, bývalými koloniemi.“ (Brázová, 2010, str. 22)

Dalším příkladem je nová koncepce tzv. *brain drain* (z angl. odliv mozků), čili odchodu vzdělaného a nadaného lidského kapitálu v důsledku emigrace do rozvinutých zemí, čímž zdrojová země ztrácí svůj potenciál pro budoucí rozvoje regionu.

5.2. Teoretické východisko mé práce

Z mého chápání nejvýznamnějších migračních teorií, jak jsem je právě stručně představila, migraci chápu v souladu s nimi na nejobecnější rovině jako souhrn těchto faktorů:

- Existence sil podněcující k migraci;
- Existence sil odpuzující od migrace;
- Reakce lidí na existující síly a
- Sociální a hospodářské struktury.

(Brázová, 2011, str. 17)

Díky relativní obecnosti formulací se pod takovou definice „vejde“ většina zmíněných teorií. Je tomu tak i z toho důvodu, že jde o většina moderních paradigmat stejně více či méně staví na základu gravitačního modelu, resp. neoklasického push-pull modelu.

Do svého modelu jsem konkrétně převzala jako hlavní faktor blízkost cílového a zdrojového regionu. Další determinanty v mém jednoduchém modelu figurují nezaměstnanost a hrubý domácí produkt (HDP), který považuji za nejlepší agregovaný ukazatel bohatství.

Vysvětlení se odvíjí od nastíněných teorií. Vždyť pro rozhodnutí k emigraci vždy existují důvody, které k ní pudí. Teorie soudí, že jsou většinou ekonomického původu (zpravidla mzdy), proto lze očekávat, že do oblastí s rozvinutým obchodem a průmyslem bude proudit větší migrační proud.

Pokud se ale migrace jeví jako příliš obtížný proces, bude to od migrace zcela přirozeně odrazovat. Takovým faktorem je především vzdálenost. Geografická vzdálenost jako determinanta gravitačního proudu je vlajkovou lodí gravitačního modelu jsem si vybrala pro jeho jednoduchost a přesto (nebo právě proto) velkou explanační schopnost). V souladu s fyzikální předlohou Newtonova gravitačního modelu si můžeme představit, že gravitace bude působit tím více, čím blíže jsou oba regiony lokalizovány. Jde především o to, že v těsnější blízkosti domoviny, migranti snáze naleznou prostředí, které je bude ochotno integrovat, pravděpodobně tam naleznou více kontaktů (tzv. uzlů migrační sítě), které jim v začátcích pomůžou, podobně funguje i efekt nižších cestovních výloh (ať již se jedná o jednosměrný transfer do cílové země, nebo pendlování mezi oběma zeměmi kvůli přátelům a/nebo rodině).

Kromě toho platí, že „migrace je obvykle součástí populačních strategií přežití a je také

zabudována ve strategiích jednotlivých společností, které slouží pro získání obživy. Specifické formy migracím dávají také socio-kulturní struktury.“ (Brázová, 2011, str. 36) To znamená, že nelze očekávat, že na expozici stejně silným faktorům (blízkost, bohatství a nezaměstnanost v cílovém regionu) budou všichni reagovat stejně. Přitom různá reaktivnost na tyto podněty ale neodporuje předpokladu racionálně jednajícího individua.

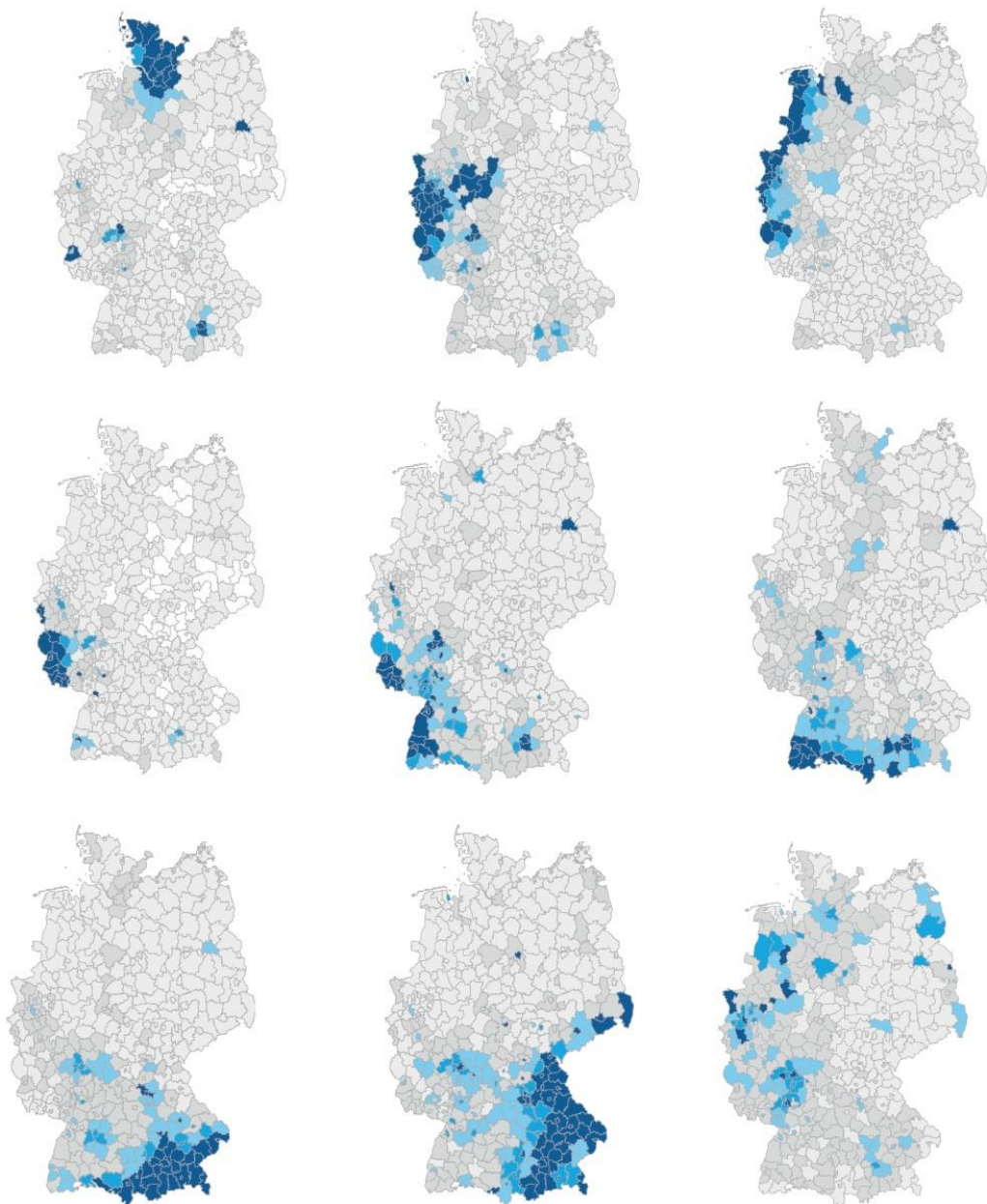
5.2.1. Předchozí studie

Pro vlastní výzkum jsem se nechala inspirovat německým výzkumem Lehmana a Nagla (2012). „Jednou z nejvíce vyhledávaných cílových zemí (viz Tabulka 1), která je s tématem migrace bezprostředně a intenzivně konfrontována, je Spolková republika Německo (SRN). Právě konkrétně pro německé prostředí vznikla zmíněná zajímavá studie (Lehmann, Nagl, 2012) potvrzující pozitivní dopad prostorové blízkosti na rozhodnutí emigrovat. Pro většinu sousedních států SRN se podařilo prokázat nadproporcionální osídlení migrantů v blízkosti jejich země původu, např. Dánů u dánských hranic.“ (Staňková, 2014, str. 2).

Jak dokládá následující Grafika 1, na které je zobrazena míra zastoupení migrantů (v tomto pořadí) přicházející z Dánska, Belgie, Holandska, Lucemburska, Francie, Švýcarska, Rakouska, ČR a Polska vypočtená na datech z roku 2011. Čím sytější modrá, tím vyšší je míra zastoupení.

Na první pohled je patrné, že u většiny zemí lze pozorovat velmi silnou závislost, pouze pro Polsko vychází nevýznamnost vztahu mezi geografickou blízkostí a intenzitou migrace, pro všechny sousední státy vychází signifikance.

Grafika 1 míra zastoupení migrantů z (tomto pořadí) Dánska, Belgie, Holandska, Lucemburska, Francie, Švýcarska, Rakouska, ČR a Polska vypočtená na datech z roku 2011

Zdroj: Lehmann a Nagl, 2012, str. 29 - 31.

Studii Lehmana a Nagla časově a teoreticky předchází mnohé jiné, třebaže ve svém designu odlišné, starší výzkumy zabývající se mezinárodní migrací a jejími příčinami. Z těch, které rovněž aplikovaly gravitační model, bych především vyzdvihla extenzivní analýzu Clarka, Hattona a Williamsona (2007), kteří se zaměřili na USA jako cílovou zemi migrace. Výzkum na časové řadě necelých dvaceti let testuje imigrační proudy přicházející do USA z celé škály zemí. Vedle vlivu zahraničních politik obou států a poměru důchodů vůči úrovni vzdělanosti a dalších prokázali také signifikantní význam vzdálenosti. (Clark a kol., 2007).

Naopak, Karamera, Oguledo a Davis (2000) pro svůj výzkum zvolili jiný design: studovali data jediné výchozí země v čase. Jejich výsledky taktéž prokazují význam gravitačního efektu vzdálenosti a dalších parametrů, např. úroveň příjmů v cílové zemi (Karamera a kol, 2000).

Pokud je mi známo, na českých datech nebyl srovnatelný výzkum ještě proveden. Při vlastní rešerši na toto téma jsem ovšem objevila podobný výzkum postavený na stejném paradigmatickém základu. Jeho tvůrci se však nesoustředili na mezinárodní, nýbrž na vnitrostátní migraci. Jedná se o práci Tomáše Palety a Moniky Jandové z roku 2010, ve které na panelových datech z let 1991 – 2008 za 14 krajů testují faktory tzv. rozšířeného gravitačního modelu. Do svého modelu tak zahrnuli nejen počet obyvatel oblasti (v tomto případě kraje) a vzdálenost mezi kraji (měřeno jako vzdálenost krajských měst), ale také průměrnou mzdu, nezaměstnanost a počet volných pracovních míst (vyjadřující s jakou pravděpodobností si uchazeč nalezne pracovní místo). Podařilo se jim prokázat statistickou významnost vzdálenosti cílového a zdrojového kraje, ale jeho vliv byl relativně nevýrazný (hodnota koeficientu se rovnala -0,006). To je ale v rámci jedné země, zvláště o tak malé rozloze jako ČR nepřekvapivé. Velikost vlivu nezaměstnanosti, podobně tak i počtu neobsazených pracovních pozic nedosáhla očekávání, ač se oba determinanty projeví jako statisticky významné. Nejvýznamnějším parametrem vnitrostátní migrace se ukázal poměr mezd v cílovém a zdrojovém kraji (koeficient korelace 0,36) a také velikost jednotlivých cílových a zdrojových regionů (koeficienty 0,14, resp. 0,13). Celkově model vysvětluje data ze 78,3%, což je relativně vysoká hodnota. Na druhou stranu autoři studie dodávají, že tato hodnota koeficientu determinace ponechává prostor pro neekonomické faktory (především sociální a institucionální), které jsou především u vnitrostátní migrace důležité.

Oddíl B. Praktická část

S odkazem na zmíněnou literaturu jsem se pro vlastní výzkum rozhodla pro kvantitativní výzkumnou strategii. Stanovila jsem si hypotézu, kterou se pokusím vlastním regresním modelem verifikovat. Regrese totiž umožňuje otestovat, jestli mezi vysvětlovanou proměnou (zde míra reprezentace, více viz dále) a vysvětlující proměnou (zde vzdálenost) existuje nějaký vztah a dokonce jej blíže popíše, co se jeho síly (těsnosti závislosti) a směru (přímý nebo inverzní vztah) týká.

Navíc nespornou výhodou oproti kvalitativnímu výzkumu představuje fakt, že existují agregovaná data shromažďovaná především Českým statistickým úřadem a dostupná na jeho internetových stránkách. Naopak vyhledat přímý kontakt s objekty (rozuměj s migranty) a získat data v dostatečné kvalitě a kvantitě, je obtížné a de facto nad rámec možností této práce. Zatím neexistuje ani žádná anonymizovaná databáze, kde by se daly najít informace poskytující odpověď na otázku týkající se po důvodech vedoucích k emigraci. Patrně z důvodu ochrany soukromí taková evidence neexistuje ani pro statistické, natož badatelské účely. (Krejčí a kol., 2012)

6. Design vlastního empirického výzkumu

Jak jsem popsala v předchozím teoretickém oddíle, základní teoretické východisko vyvozuje, že většina migrantů obecně preferuje stěhování na menší vzdálenosti. S rostoucí geografickou vzdáleností rostou náklady v migrantem uvažované cost-benefit analýze. K těmto nákladům řadíme jak monetární, např. náklady na transport, tak i nemonetární položky, jako je kulturní a mentální odlišnost nebo vyšší izolovanost od původního společenského zázemí. Všechny tyto faktory působící na rozhodování o migraci v sobě souhrnně vyjadřuje právě vzdálenost mezi zdrojovým a cílovým regionem, zjednodušeně definovaném jako buď sousedící, nebo nesousedící okres k zemi původu.

Výzkum, který jsem provedla, jsem vypracovala na základě návrhu, který jsem úspěšně obhájila před zkoušející komisí Sociálních věd v interdisciplinární perspektivě (Staňková, 2014). Výsledky části výzkumu jsem také úspěšně obhájila před porotou na univerzitě TU Dresden (předmět Der demographische Wandel und seine Folgen⁵). Zabývala jsem se v něm výzkumnou otázkou o existenci nepřímé úměry mezi vzdáleností výchozí a cílové země a intenzitou migrace proudící do cílové země. Výzkumnou otázku jsem zformulovala do hypotézy, kterou jsem v navrhovaném výzkumu podrobila procesu ověřování. Při formulaci nulové hypotézy jsem vycházela především z gravitačního

⁵ V překladu Demografický přechod a jeho následky.

modelu, který si díky své jednoduchosti a přímočarosti (vždyť ne jen tak se říká, že v jednoduchosti je krása) znovu nachází své vyznavače. Nulová hypotéza tedy zní:

V České republice platí, že oblasti přímo sousedící se zemí původu imigračního proudu, mají vyšší míru reprezentace příslušné národnostní skupiny přistěhovalců než oblasti nesousedící.

V první řadě jsem tedy zkoumala vztah mezi veličinami vzdálenosti výchozí země a cílového regionu a míry reprezentace – v dalším kroku pak ještě tento vztah očištěný o efekt příjmů v cílovém regionu a pravděpodobnost jeho získání, které se v rámci gravitačního modelu dají připodobnit hmotnosti v Newtonově fyzikálně-gravitačním modelu.

Zde obšírněji charakterizují jednotlivé, v modelu vystupující, veličiny:

Regiony

Pokud mluvím o regionech, či oblastech, mám na mysli konkrétně okresy, tedy podle oficiální škály Nomenklatury územních jednotek, tzv. NUTS 4. Okresy jsou totiž nejmenší jednotka, pro kterou jsou ještě vedené statistiky potřebné pro navrhovaný výzkum k dispozici (např. statistiky cizinců). Na úrovni okresů existuje celkem 98 různých územních jednotek, platí tedy $i=1, \dots, 98$. Jejich kompletní seznam je k nahlédnutí v Příloze č. 1.

Zdrojové státy

Státy, které v navrhovaném výzkumu figurují jako zdrojové státy, jsem vybrala jako státy sousedící s Českou republikou, tj. sdílející geografickou státní hranici. Uvažuji (vyjmenované v pořadí podle absolutní reprezentace státních příslušníků v ČR): Slovensko, Polsko, Německo, a Rakousko. Celkem tedy 4 země. Pro navrhovaný model symbolicky platí: $z \in \{SVK, POL, DEU, RAK\}$. Státy budu i nadále v textu označovat názvy běžnými, případně zkratkami, nikoliv plnými oficiálními názvy.

Míra reprezentace alias vysvětlovaná proměnná

Vysvětlovaná proměnná je v tomto modelu míra reprezentace příslušníků státní národnosti z v regionu i , kde platí $z \in \{SVK, POL, DEU, RAK\}$ a $i=1, \dots, 98$. Absolutní počet osob je kvůli rozdílně velkým regionům pro relevantní srovnání nepoužitelný údaj, proto jsem zkonstruovala po vzoru studie Lehmana a Nagla (2012) relativizující přepočtení. Jde o podíl dvou indexů: míry usídlených cizinců a míry osídlení regionu. Míra usídlených cizinců měří podíl příslušníků národní příslušnosti uvažovaného státu z žijící dlouhodobě na území regionu i vůči celkovému počtu obyvatel v daném okrese i . Míra osídlení regionu naproti tomu vypovídá o velikosti regionu i ve srovnání s populací

obyvatel celé České republiky. Kvótu rep_{iz} jsem vypočetla pro každý stát z následujícím způsobem:

$$Rep_{iz} = \frac{\text{míra usídlených cizinců}_{iz}}{\text{míra osídlení regionu } i_i} * 100, \text{ kde platí:}$$

$$(\text{míra usídlených cizinců ze státu } z)_{iz} = \frac{\text{imigranti ze státu } z \text{ usídlení v regionu } i}{\text{obyvatelstvo regionu } i \text{ celkem}},$$

$$(\text{míra osídlení regionu } i)_i = \frac{\text{obyvatelstvo regionu } i \text{ celkem}}{\text{obyvatelstvo ČR celkem}}.$$

Interpretace této veličiny je následující: je-li $Rep_{iz} > 100$, znamená to, že daná národnost z je v regionu i nadproporcionálně (ve srovnání s celou Českou republikou) zastoupená a naopak. Čím vyšší tento index je, tím silnější menšinu daná národnost v regionu tvoří (Lehmann, Nagl, 2012). Svým modelem se pokusím prokázat domněnku, že národnostní menšina je silněji reprezentována v okresech sousedící se zdrojovou zemí.

Pro popsání výpočet jsem čerpala z cizineckých statistik rozlišujících zemi původu imigranta zveřejněných ČSÚ (ČSÚ, 2014b). Limitující podmínkou pro data o usídlených cizincích bylo, aby byla v dostatečně podrobném členění (až na úroveň okresů). Tuto podmínku splňují statistiky zobrazující rozmezí let 2003 – 2012. Z tohoto důvodu jsem regresní model vypočetla pouze na této dostupné řadě dat, vždy s pěti letým odstupem pro roky 2003, 2007 a 2012. Díky tomuto výběru budu moci porovnat situaci krátce před vstupem ČR do Evropské unie, stejně jako efekt hospodářské krize, která vypukla kolem roku 2007.

Tuto část přípravy regresního modelu hodnotím jako nejpracnější a časově nejnáročnější, neboť bylo nutné za každý rok pro každý jednotlivý okres a zdrojový stát z různých datových tabulek vypočítat příslušné ukazatele.

Faktor vzdálenosti

Veličinu vzdálenosti jsem se rozhodla vyjádřit pomocí binární nominální škály: $d_{iz} = \{0; 1\}$, kde $i = 1, \dots, 98$ a $z = 1, \dots, 4$. Pokud $d_{iz} = 0$: region i nesousedí se státem z . Nabyde-li $d_{iz} = 1$, pak daný region i sdílí se státem z geografickou hranici. Přehledová mapa regionů s vyznačením sousednosti regionů s jednotlivými sousedními zeměmi je této práci přiložena (viz Příloha 2).

Tento parametr v regresní rovnici označuji jako $Dist_Var_DEU$, nebo $Dist_Var_OST$, $Dist_Var_POL$ či $Dist_Var_SVK$ v závislosti na sledovaném zdrojovém státu.

Vliv bohatství v cílové zemi alias kontrolní proměnná

Teorie jednoznačně identifikuje vliv úrovně důchodů v cílové zemi na rozhodnutí emigrovat (viz oddíl A Teoretický rámec práce). Do regresního modelu imigrace jej proto jako kontrolní proměnnou také zahrnuji. Vliv bohatství v regionu vyjadřují statistiky hrubého domácího produktu na jednoho obyvatele (v Kč) rozlišené za jednotlivé regiony. Na internetových stránkách ČSÚ (ČSÚ, 2014), ze kterých jsem čerpala, je ovšem zveřejněn rozklad tohoto ukazatele pouze na úroveň krajů (NUTS 3). Musela jsem proto přisoudit stejný faktor bohatství všem okresům v rámci jednoho kraje, což považuji za ještě přijatelné zjednodušení.

Pro lepší interpretaci jsem vytvořila z této zveřejňované veličiny index, kde 100=HDP per capita za celou ČR. Na první pohled je tedy patrné, jak jednotlivé regiony (počítáno na úrovni NUTS 3) ve srovnání s průměrem přispívají do národního účtu. Je-li index $HDP_i > 100$, pak daný region i vykazuje nadproporcionálně velký produkt ve srovnání se zbytkem ČR. Následující tabulka shrnuje tento index pro kraje ČR ve sledovaných letech.

Tabulka 2 index HDP na úrovni NUTS 3 v letech 2003, 2007 a 2012

Kraj	index HDP		
	2003	2007	2012
Celkem Jihočeský	90,5	86,5	85,1
Celkem Jihomoravský	92,7	91,7	94,5
Celkem Karlovarský	83,1	74,1	70,6
Celkem Královéhradecký	89,0	85,1	85,7
Celkem Liberecký	80,6	77,3	77,5
Celkem Moravskoslezský	77,3	83,8	87,3
Celkem Olomoucký	77,2	74,0	77,7
Celkem Pardubický	84,2	83,8	79,2
Celkem Plzeňský	94,4	92,6	89,1
Celkem Praha	209,7	214,1	208,5
Celkem Středočeský	93,4	93,2	89,0
Celkem Ústecký	83,6	80,5	80,7
Celkem Vysočina	84,2	83,9	83,9
Celkem Zlínský	82,2	81,3	88,1
Celkem ČR	100	100	100

Zdroj: vlastní výpočet, data ČSÚ (2014).

Tento parametr v regresní rovnici označuji jako BIP_03, nebo BIP_07, či BIP_12 v závislosti na sledovaném roce.

Míra nezaměstnanosti alias kontrolní proměnná (2)

Jako další kontrolní proměnnou navrhovaného regresního modelu zavádím míru nezaměstnanosti v cílovém regionu i . Nezaměstnanost totiž v určitém ohledu představuje riziko, že očekávaný důchod (ze zaměstnání, popř. ve formě státní podpory), kvůli kterému na základě teorií podložené domněnky emigroval, nezíská. Pro účel

výpočtu použiji základní ukazatel míry nezaměstnanosti n (bez dalších přepočtů) pro jednotlivé regiony i (ČSÚ, 2014c).

Protože nezaměstnanost v jednotlivých okresech a za kraj spolu úzce souvisí. Uvedu zde pro přehled data o míře nezaměstnanosti alespoň agregovaně za kraje.

Tabulka 3 míra nezaměstnanosti v krajích v letech 2003, 2007 a 2012

Kraj	míra nezaměstnanosti (v %)		
	2003	2007	2012
Celkem Jihočeský	7,4	4,8	6,4
Celkem Jihomoravský	9,6	7,6	11,1
Celkem Karlovarský	10,1	8	10,2
Celkem Královéhradecký	7,5	5,2	7,4
Celkem Liberecký	9,7	6,5	9,2
Celkem Moravskoslezský	11,4	11	16,4
Celkem Olomoucký	10,8	7,4	11,9
Celkem Pardubický	8,1	5,5	8
Celkem Plzeňský	14	11,7	15,3
Celkem Praha	4,2	2,5	3,9
Celkem Středočeský	7,6	4,9	6,4
Celkem Ústecký	7,3	4,5	6,6
Celkem Vysočina	7,6	5,1	8,6
Celkem Zlínský	16,2	11,4	17

Zdroj: ČSÚ (2014c).

Tento parametr v regresní rovnici označuji jako U_03, nebo U_07, či U_12 v závislosti na sledovaném roce.

6.1. Sběr dat

Vzhledem ke zvolené výzkumné strategii, tj. kvantitativního výzkumu na makrodatech jsem byla při sběru dat odkázaná na veřejně přístupné databáze. Plně tedy spoléhám na jejich profesionální přípravu, kterou jsem sama nemohla ovlivnit. Všechna pro popsání design výzkumu potřebná data jsem našla na internetových stránkách Českého statistického úřadu, neboť agendu kolem zpracování statistik týkající se migrace má na starosti právě tento úřad. Nicméně hrubá data ČSÚ sám nesbírá, pouze je přejímá od Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra ČR. Tato kancelář shromažďuje data posbíraná v terénu Policií ČR na základě povinnosti se nahlásit (platí pro občany EU) k trvalému pobytu, resp. pro občany nečlenských států EU na základě povinnosti požádat si o povolení k pobytu.

Cílem bylo zkoumat přistěhovalectví na pokud možno nejaktuálnějších datech, ovšem jak jsem zmínila výše u komentáře k vysvětlující proměnné, data v potřebné kvalitě jsou dostupná pouze do roku 2012.

7. Vlastní empirický výzkum

7.1. Popisná statistika

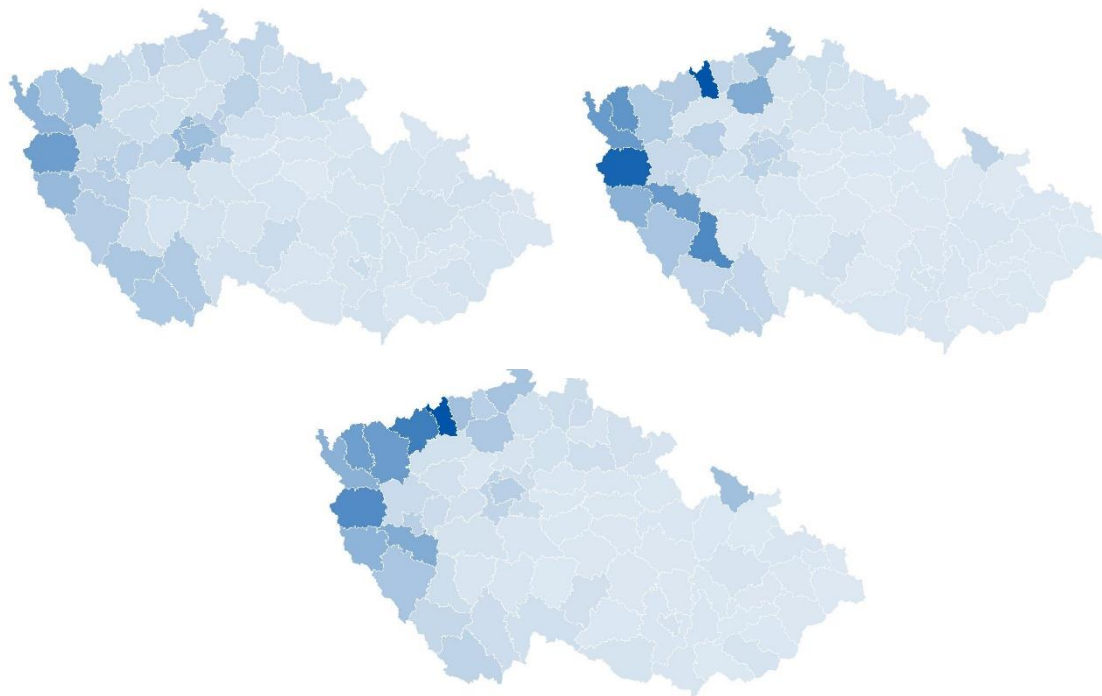
V prvním kroku vlastního praktického zkoumání (zde vztahu mezi geografickou blízkostí a mírou zastoupení přistěhovalců z dané země) se doporučuje si vztah zkoumaných proměnných prohlédnout nejprve pomocí empiricko-deskriptivních nástrojů. Já jsem tak učinila pomocí přehledného mapového nástroje (pro každou cizí státní příslušnost a pozorovaný rok zvlášť). Pomocí nástroje Map Chart programu Spotfire jsem sestavila mapu ČR rozdělenou na okresy. Každý okres se zabarvuje na škále modré barvy podle vypočtené a přiřazené hodnoty kvóty reprezentace daného státu. Za všechny roky a pro všechny státy jsem sjednotila škálu (pro porovnatelnost). Jedná se o interval od 0 (min) do 9 (max).

Na takové mapě bude zřetelné, kam se imigranti z dané země spíše uchylují. Očekávám tedy, že se ukáže, zda je hypotéza o vyšší reprezentaci v blízkosti hranic původního státu opodstatněná. Při zobrazení dat přímo navíc nemusím zjednodušovat faktor blízkosti pouze na sousedící v. nesousedící okresy se zemí původu a tím k možnému zkreslení interpretace.

Další výhodou tohoto přístupu je možnost jednoduchého a na první pohled pochopitelného porovnání mezi státy a mezi roky. Tímto způsobem je možné zachytit trend, který se mohl v průběhu zkoumaných deseti let udát. Zvlášť zajímavé by mohl být přechod mezi naměřenými hodnotami v roce 2003 a 2007.

7.1.1. Imigrace ze SRN

Grafika 2 Vyjádření míry reprezentace Němců na mapě okresů ČR pro roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí)

Zdroj: vlastní výpočty.

Na první pohled lze konstatovat, že se opravdu mezi roky 2003 a 2007 udála významná změna. Otevření hranic v rámci EU zřejmě usnadnilo velkému počtu Němců přesídlení do ČR. K tomuto přesídlení si evidentně prioritně vybírali oblasti nepříliš vzdálené od své domoviny.

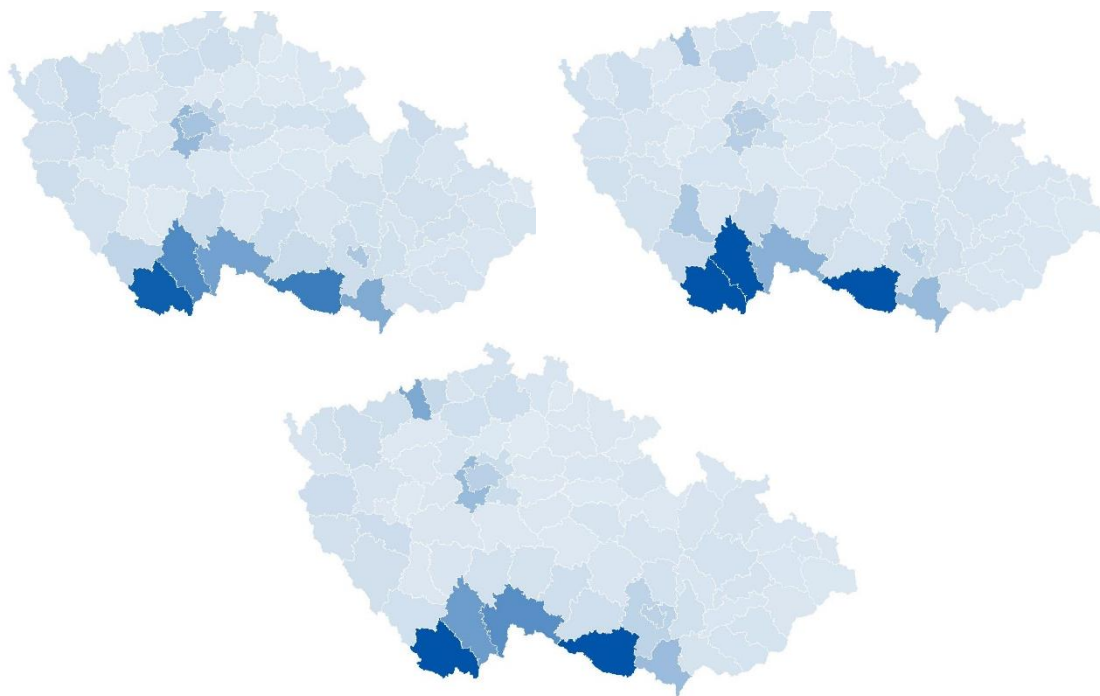
Sytější modrou se také vybarvuje oblast kolem Hlavního města Prahy. Jakožto centrum hospodářského, kulturního a politického života ČR. Tento fakt nepřekvapuje, naopak ho očekávám i u dalších sledovaných zemí.

Poměrně nečekaně se jeví vyšší zastoupení Němců v Jeseníku. Jako vysvětlení se nabízí motivace k rekreaci na dožití německých penzistů, avšak to je pouze domněnka.

O vývoji v průběhu sledovaných deseti let se dá ještě konstatovat, že lze pozorovat trend stahování se Německé populace z jižních Čech, konkrétně jde o okresy Český Krumlov, České Budějovice a Prachatice, a naopak jejich přírůstek v Ústeckém kraji. Poměrně suverénně si drží vedoucí místo okres Most.

7.1.2. Imigrace z RAK

Grafika 3 Vyjádření míry reprezentace Rakušanů na mapě okresů ČR pro roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí)

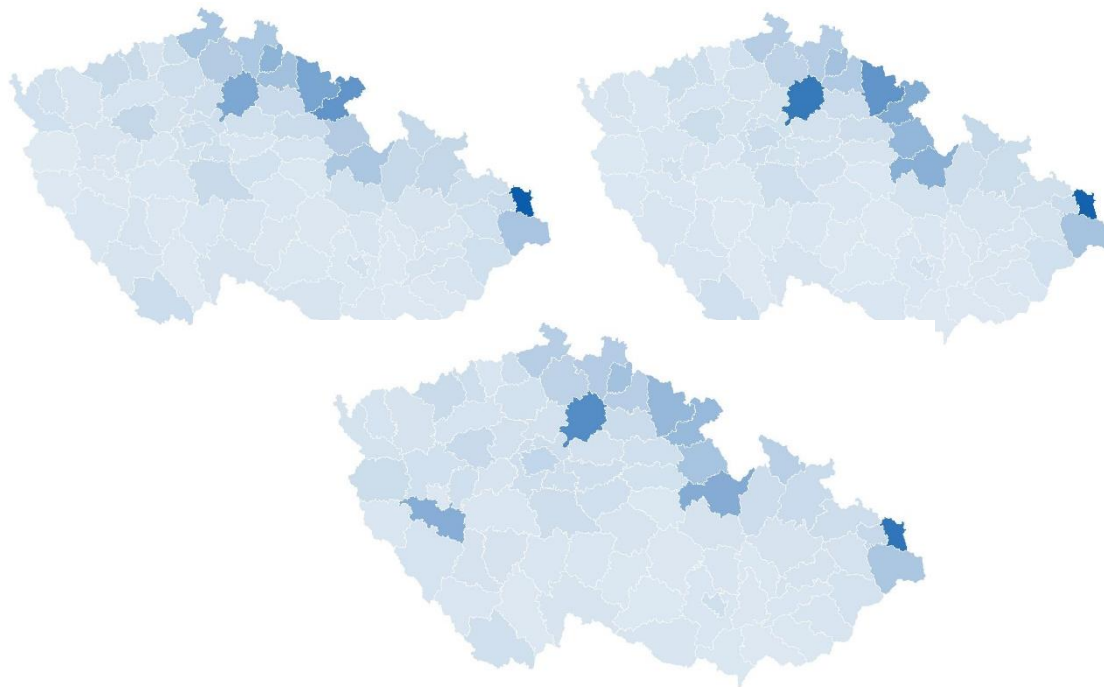
Zdroj: vlastní výpočty.

Na časové posloupnosti výše uvedených tří map (Grafika 3) nelze pozorovat výraznou změnu po vstupu do EU. Míra zastoupení Rakušanů v české populaci se jeví jako v čase spíše neměnná, drží se téměř výhradně v příhraničních okresech. Lze očekávat, že výsledek regresní analýzy bude velmi silná závislost.

Z ostatních regionů barevně vyčnívá Praha a okresy s ní sousedící a okres Most, kde se silně koncentrovala také německá populace. Tento okres má zřejmě velmi silné vazby na německojazyčnou populaci.

7.1.3. Imigrace z POL

Grafika 4 Vyjádření míry reprezentace Poláků na mapě okresů ČR pro roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí)

Zdroj: vlastní výpočty.

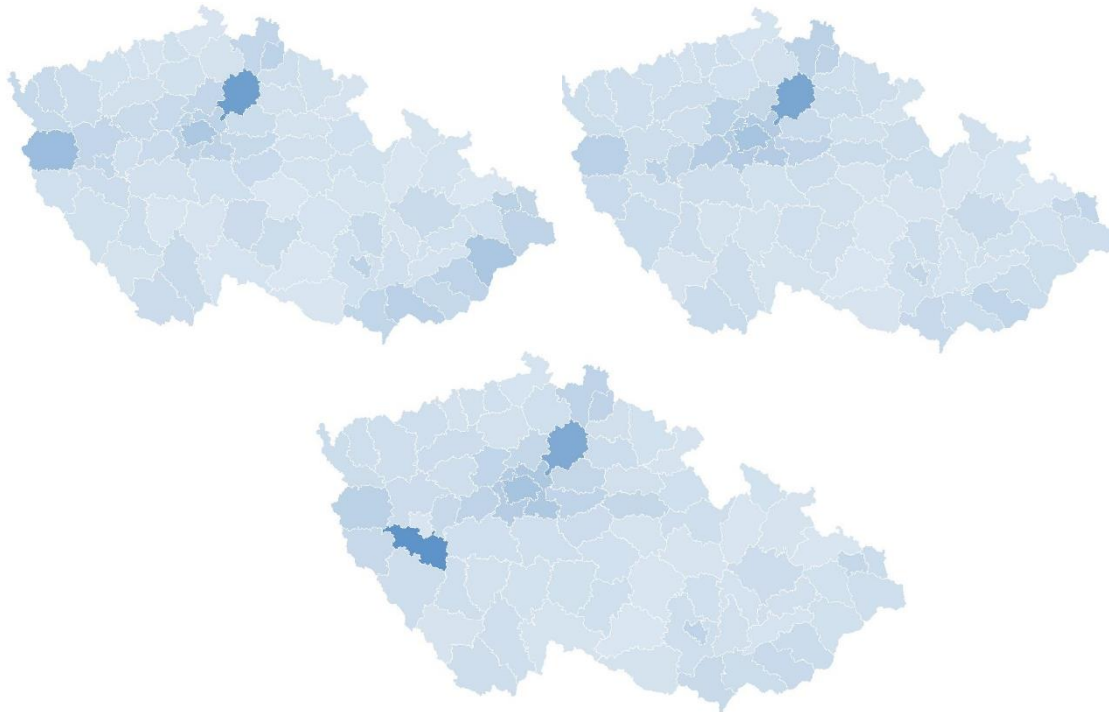
Na první pohled je patrná výrazně světleji zbarvená mapa ČR, bez žádných nápadných oblastí, kde by byla polská menšina silněji zastoupena. Stablně nejlukrativnější se jeví okres Karviná a Frýdek-Místek, naopak zbytek Moravskoslezského a Olomoucký kraj jsou – zřejmě z ekonomických důvodů – pro polskou migraci nezajímavé.

Z nesousedních regionu vystupuje z řady okres Mladá Boleslav, kam se Poláci zřejmě stěhují za práci v automobilovém průmyslu. Na polské populaci v tomto regionu lze vyčíst ekonomický vývoj v ČR: 2003 – 2007 velký růst, kolem roku 2007 vrchol a poté méně strmý pokles.

Dále může pozorný analytik zpozorovat, že v tradičním regionu Prahy a okolí nepozoruje nic, žádné sytě modré zbarvení značící vyšší koncentraci Poláků v tomto regionu. Z urbanistických center se zdá v nejčerstvějších pozorováních zajímavá spíše Plzeň a okolí.

7.1.1. Imigrace ze SLO

Grafika 5 Vyjádření míry reprezentace Slováků na mapě okresů ČR pro roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí)

Zdroj: vlastní výpočty.

Mapy znázorňující imigraci ze Slovenska jsou jednoznačně nejjednodušji zbarvené. Z průměru jen slabě vyčnívají kraje Mladá Boleslav (podobně jako Poláky je tam táhne vysoká poptávka po práci díky automobilovému průmyslu) a Plzeňský okres na mapě z roku 2012.

Při podrobnější zkoumání si lze také všimnout, že po roce 2003 se spíše vylidnilo slovenské příhraničí, jak dokládá zesvětlení tohoto regionu na dalších mapách.

Z vlastní zkušenosti se však domnívám, že především u Slováků statistiky spíše podhodnocují míru, s jakou se usazují v ČR. Vyplývá to, dle mého názoru z faktu, že pro Slováky je velmi lehké se integrovat do společnosti a splynout s domácím obyvatelstvem.

7.2. Testování hypotézy

Stanovenou hypotézu o tom, že

v České republice platí, že oblasti přímo sousedící se zemí původu imigračního proudu, mají vyšší míru reprezentace příslušné národnostní skupiny přistěhovalců než oblasti nesousedící,

jsem testovala na datech všech sousedních zemích (DEU, RAK, POL a SVK). Vždy po jedné regresní rovnici jsem pomocí softwaru JMP Pro 11 vypočítala za každý jednotlivý rok (tj. 2003, 2007 a 2012 zvlášť) a jedno pro všechny roky dohromady (tím se významně

zvýší počet pozorování). V jednoleté regresní rovnici se tedy objevily tři závisle proměnné, čili byly odhadovány celkem čtyři parametry. Regresní rovnice má tedy tuto podobu“

$$rep_{iz} = \beta_0 + \beta_1 * d_{iz} + \beta_2 * HDP_i + \beta_3 * n_i + y$$

Přičemž:

rep_{iz} = míra reprezentace příslušníků státní příslušnosti z v regionu i ,

β_0 = konstanta,

β_1 až β_3 = koeficienty,

d_{iz} = proměnná vyjadřující (ne)sousednost státu z a regionu i ,

HDP_i = index hrubého domácího produktu per capita v regionu i ,

n_i = nezaměstnanost v regionu i ,

y = regresním modelem nevysvětlená variabilita.

Pro tento výzkum jsem zvolila hladinu významnosti na úrovni 5 %, jak bývá v podobných studiích, na které se odkazují, obvyklé.

7.2.1. Imigrace ze SRN

Výsledky odhadu regresní statistiky za jednotlivé roky jsou prezentovány v následující tabulce.

Tabulka 4 Výsledky regresních analýz za roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí) pro SRN

Response Deutschland					Summary of Fit					Summary of Fit							
Summary of Fit					Summary of Fit					Summary of Fit							
RSquare		0,713015			RSquare		0,321339			RSquare		0,456486					
RSquare Adj		0,703856			RSquare Adj		0,299679			RSquare Adj		0,433839					
Root Mean Square Error		0,560293			Root Mean Square Error		1,654433			Root Mean Square Error		1,311044					
Mean of Response		1,282327			Mean of Response		1,197806			Mean of Response		1,068118					
Observations (or Sum Wgts)		98			Observations (or Sum Wgts)		98			Observations (or Sum Wgts)		76					
Analysis of Variance					Analysis of Variance					Analysis of Variance							
		Sum of					Sum of					Sum of					
Source	DF	Squares	Mean Square	F Ratio	Source	DF	Squares	Mean Square	F Ratio	Source	DF	Squares	Mean Square	F Ratio			
Model	3	73,31582	24,4386	77,8477	Model	3	121,82490	40,6083	14,8360	Model	3	103,94010	34,6467	20,1571			
Error	94	29,50926	0,3139	Prob > F	Error	94	257,29200	2,7371	Prob > F	Error	72	123,75621	1,7188	Prob > F			
C. Total	97	102,82508		<,0001*	C. Total	97	379,11691		<,0001*	C. Total	75	227,69631		<,0001*			
Parameter Estimates					Parameter Estimates					Parameter Estimates							
Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob> t	Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob> t	Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob> t			
Intercept	0,9116282	0,29809	3,06	0,0029*	Intercept	0,4574767	0,839028	0,55	0,5869	Intercept	4,1102673	2,581961	1,59	0,1158			
BIP_03	0,0127356	0,001405	9,07	<,0001*	BIP_07	0,0096672	0,003883	2,49	0,0146*	Dist_Var_DEU[0]	-1,404962	0,222683	-6,31	<,0001*			
U_3	-0,064329	0,016903	-3,81	0,0003*	U_7	0,129437	0,068822	1,88	0,0631	BIP_12	-0,032151	0,028607	-1,12	0,2648			
Dist_Var_DEU[0]	-0,699648	0,091228	-7,67	<,0001*	Dist_Var_DEU[0]	-1,500406	0,276288	-5,43	<,0001*	U_12	0,0708041	0,059457	1,19	0,2376			
Effect Tests					Effect Tests					Effect Tests							
		Sum of					Sum of					Sum of					
Source	Nparm	DF	Squares	F Ratio	Prob > F	Source	Nparm	DF	Squares	F Ratio	Prob > F	Source	Nparm	DF	Squares	F Ratio	Prob > F
BIP_03	1	1	25,802381	82,1919	<,0001*	BIP_07	1	1	16,961733	6,1969	0,0146*	Dist_Var_DEU	1	1	68,420885	39,8065	<,0001*
U_3	1	1	4,546757	14,4834	0,0003*	U_7	1	1	9,682042	3,5373	0,0631	BIP_12	1	1	2,171042	1,2631	0,2648
Dist_Var_DEU	1	1	18,464200	58,8166	<,0001*	Dist_Var_DEU	1	1	80,722053	29,4913	<,0001*	U_12	1	1	2,437468	1,4181	0,2376

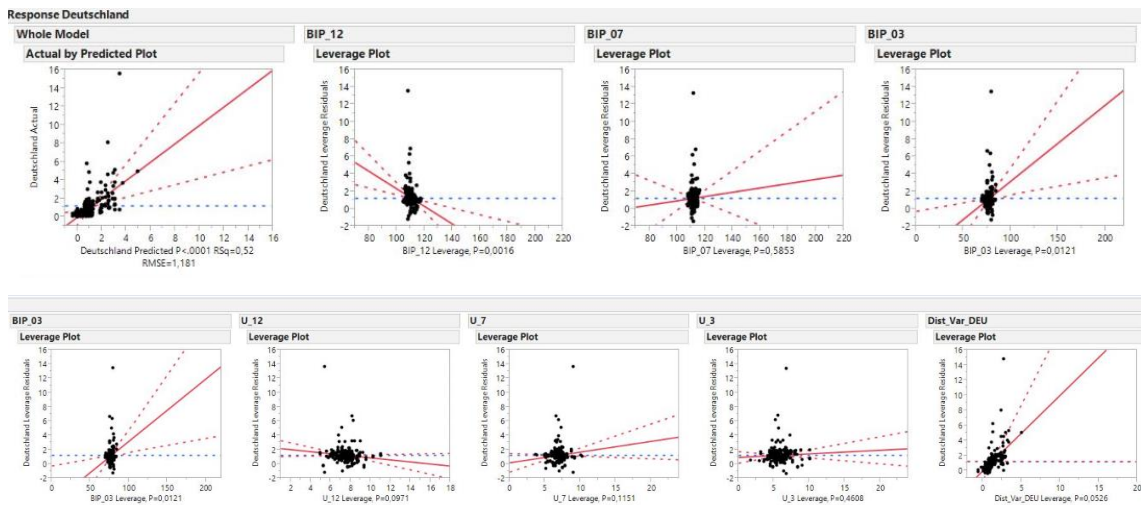
Zdroj: vlastní výpočty.

Model jako celek se ve všech případech ukázal jako signifikantní, ale významně se liší svou schopností vysvětlit změnu dat. Jako nejlépe odpovídající se jeví rok 2003, kdy model vysvětluje 71 % výkyvů v datech. Vzdálenost se jako jediný faktor prokázal na stanovené hladině významnosti jako signifikantní. Podle očekávání vyšel odhad

tohoto parametru jako záporné číslo, což značí, že větší vzdálenost implikuje menší míru reprezentace. Regresní statistika prokázala, že imigranti ze SRN se spíše drží v příhraničních regionech. Pokud sledujeme absolutní hodnotu parametru v čase, všimneme si významného skoku v míře této závislosti, tj. mezi roky 2003 a 2007 se hodnota parametru zdvojnásobila. Předpokládám, že by tato změna mohla souviset se vstupem ČR do EU a následným zjednodušením imigrace pro občany EU, ceteris paribus větší citlivostí na předpokládané parametry.

Následující grafika shrnuje výsledky souhrnné regresní analýzy (tj. za všechny tři sledované roky dohromady).

Grafika 6 Výsledky souhrnné regresní analýzy pro SRN

Zdroj: vlastní výpočty.

Na celkem 336 pozorování týkající se migrace ze SRN se model na stanovené hranici významnosti také ukázal jako statisticky významný. Avšak se schopností vysvětlit jen 52% variability poskytuje ještě velký prostor pro další vysvětlující proměnné.

7.2.2. Imigrace z RAK

Výsledky regresní analýzy zkoumající imigraci z Rakouska shrnuje následující tabulka.

Tabulka 5 Výsledky regresních analýz za roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí) pro RAK

Response Österreich					Summary of Fit					Summary of Fit					Summary of Fit								
Summary of Fit					Summary of Fit					Summary of Fit					Summary of Fit								
R-Square		0,863168			R-Square		0,760078			R-Square		0,682467			R-Square		0,682467						
R-Square Adj		0,858801			R-Square Adj		0,752421			R-Square Adj		0,669236			R-Square Adj		0,669236						
Root Mean Square Error		0,536291			Root Mean Square Error		0,942998			Root Mean Square Error		1,341471			Root Mean Square Error		1,341471						
Mean of Response		1,170811			Mean of Response		1,064684			Mean of Response		0,952013			Mean of Response		0,952013						
Observations (or Sum Wgts)		98			Observations (or Sum Wgts)		98			Observations (or Sum Wgts)		76			Observations (or Sum Wgts)		76						
Analysis of Variance					Analysis of Variance					Analysis of Variance					Analysis of Variance								
Source	DF	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Source	DF	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Source	DF	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Source	DF	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio				
Model	3	170,54383	56,8479	197,6578	Model	3	264,81224	88,2707	99,2640	Model	3	278,47607	92,8254	51,5827	Model	3	278,47607	92,8254	51,5827				
Error	94	27,03514	0,2876	Prob > F	Error	94	83,58905	0,8892	Prob > F	Error	72	129,56724	1,7995	Prob > F	Error	72	129,56724	1,7995	Prob > F				
C. Total	97	197,57897		<.0001*	C. Total	97	348,40129		<.0001*	C. Total	75	408,04331		<.0001*	C. Total	75	408,04331		<.0001*				
Parameter Estimates					Parameter Estimates					Parameter Estimates					Parameter Estimates								
Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob > t	Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob > t	Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob > t	Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob > t				
Intercept	1,6662457	0,280268	5,95	<.0001*	Intercept	2,9772313	0,468925	6,35	<.0001*	Intercept	-0,343816	2,729945	-0,13	0,9001	Intercept	-0,343816	2,729945	-0,13	0,9001				
BIP_03	0,0155568	0,001353	11,50	<.0001*	BIP_07	0,0104349	0,002221	4,70	<.0001*	BIP_12	0,0360946	0,028948	1,25	0,2165	BIP_12	0,0360946	0,028948	1,25	0,2165				
U_3	0,0081191	0,015655	0,52	0,6052	U_7	0,0325275	0,037088	0,90	0,3682	U_12	0,1561809	0,059042	2,65	0,0100*	U_12	0,1561809	0,059042	2,65	0,0100*				
Dist_Var_ÖST[0]	-2,612755	0,123934	-21,08	<.0001*	Dist_Var_ÖST[0]	-3,679525	0,217791	-16,89	<.0001*	Dist_Var_ÖST[0]	-3,704971	0,315694	-11,74	<.0001*	Dist_Var_ÖST[0]	-3,704971	0,315694	-11,74	<.0001*				
Effect Tests					Effect Tests					Effect Tests					Effect Tests								
Source	Nparm	DF	Sum of Squares	F Ratio	Prob > F	Source	Nparm	DF	Sum of Squares	F Ratio	Prob > F	Source	Nparm	DF	Sum of Squares	F Ratio	Prob > F	Source	Nparm	DF	Sum of Squares	F Ratio	Prob > F
BIP_03	1	1	38,00543	132,1432	<.0001*	BIP_07	1	1	19,63403	22,0794	<.0001*	BIP_12	1	1	2,79771	1,5547	0,2165	BIP_12	1	1	2,79771	1,5547	0,2165
U_3	1	1	0,07736	0,2690	0,6052	U_7	1	1	0,72672	0,8172	0,3683	U_12	1	1	12,59196	6,9973	0,0100*	U_12	1	1	12,59196	6,9973	0,0100*
Dist_Var_ÖST	1	1	127,82471	444,4409	<.0001*	Dist_Var_ÖST	1	1	253,82058	285,4337	<.0001*	Dist_Var_ÖST	1	1	247,85644	137,7328	<.0001*	Dist_Var_ÖST	1	1	247,85644	137,7328	<.0001*

Zdroj: vlastní výpočty.

Tabulky vyčteme, že nejen za každý jednotlivý rok je regresní model signifikantní, ale také to, že faktor vzdálenosti stabilně zůstává významným prediktorem. Za zmínku také stojí relativně velká explanační síla modelu, v roce 2003 dosahující dokonce 83%.

Podobně jako v případě německé imigrace, je i u míry osídlení Rakušany v roce 2003 významný dopad HDP, který dokonce přetrvává ještě v roce 2007 (v Německu už na zvolené hladině významnosti nesignifikantní). Tato změna zhruba odpovídá nástupu finanční krize, jejíž počátky sahají do roku 2007. Protože Německo je silně proexportně zaměřená a v celosvětovém měřítku významná ekonomika, mohly se důsledky finančních otřesů jinak než ve významně menším Rakousku. Tím by se vysvětlil odlišný trend. Po nástupu zmíněné finanční krize (už definitivně plně rozběhnuté v roce 2012) se mohl vztah mezi HDP a migrací zastřít jinými okolnostmi.

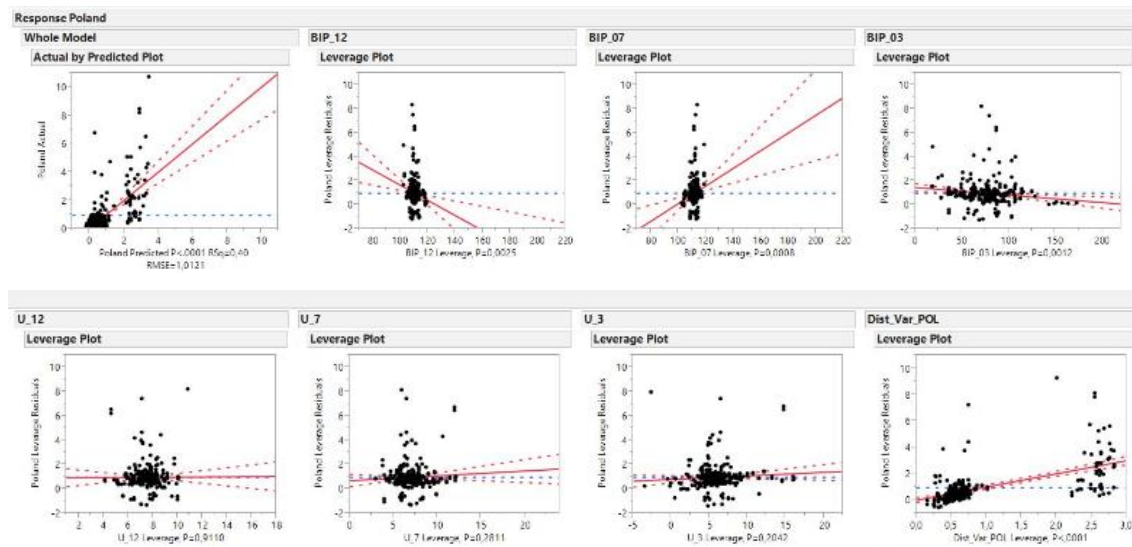
Co se hodnoty parametru vzdálenosti týká, směr vztahu je ve shodě s německou migrací (záporný), ale síla je významně vyšší. Jednalo-li se v případě německého migranta o závislost v intervalu $\beta_1 \in \langle -1,50; -0,69 \rangle$, rakouská migrace reaguje na vzdálenost $\beta_1 \in \langle -3,70; -2,61 \rangle$. S určitou mírou zobecnění lze toto nazvat určitou konzervativností a vztahem k vlasti⁶, která je typická pro rakouské smýšlení.

Nezaměstnanost je statisticky nevýznamná, i když v roce 2012 by se na hladině významnosti 10% (i s touto hodnotou se můžeme v praxi setkat) už verifikovala.

Také pro Rakousko jsem vypočetla souhrnnou regresní analýzu. Její výsledky v grafické podobě sumarizuje následující grafika.

⁶ Srovnej například velkou péči, se kterou Rakušané udržují a dbají o své domovy.

Grafika 7 Výsledky souhrnné regresní analýzy pro RAK

Zdroj: vlastní výpočty.

Vzhledem k výsledkům dílčích regresí není překvapením, že také ta souhrnná regrese jakožto celek je na zvolené hladině signifikance oprávněná. Ovšem ze všech parametrů je pouze vzdálenost signifikantní. To je jedním z příčin, proč je opět vysvětleno jen málo přes 50% variability vysvětlované proměnné.

7.2.3. Imigrace z POL

Opět následuje tabulka se závěry o dílčích regresích, tentokrát s daty o polském migračním proudu.

Tabulka 6 Výsledky regresních analýz za roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí) pro POL

Response Poland - Summary of Fit					Response Poland - Summary of Fit					Response Poland - Summary of Fit							
RSquare		0,418204			RSquare		0,348311			RSquare		0,327845					
RSquare Adj		0,399636			RSquare Adj		0,327512			RSquare Adj		0,299839					
Root Mean Square Error		0,89873			Root Mean Square Error		1,026908			Root Mean Square Error		1,000835					
Mean of Response		0,846598			Mean of Response		0,869041			Mean of Response		0,895447					
Observations (or Sum Wgts)		98			Observations (or Sum Wgts)		98			Observations (or Sum Wgts)		76					
Analysis of Variance					Analysis of Variance					Analysis of Variance							
Source	DF	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Source	DF	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Source	DF	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio			
Model	3	54,57612	18,1920	22,5228	Model	3	52,98059	17,6602	16,7468	Model	3	35,17688	11,7256	11,7061			
Error	94	75,92522	0,8077	Prob > F	Error	94	99,12669	1,0545	Prob > F	Error	72	72,12028	1,0017	Prob > F			
C. Total	97	130,50134		<,0001*	C. Total	97	152,10728		<,0001*	C. Total	75	107,29716		<,0001*			
Parameter Estimates					Parameter Estimates					Parameter Estimates							
Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob> t	Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob> t	Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob> t			
Intercept	1,096008	0,456663	2,40	0,0184*	Intercept	1,1826575	0,487967	2,42	0,0173*	Intercept	0,6634604	1,964888	0,34	0,7366			
BIP_03	0,0027173	0,002273	1,20	0,2349	BIP_07	0,0036473	0,002426	1,50	0,1360	BIP_12	0,0129075	0,021528	0,60	0,5507			
U_3	0,0280257	0,026381	1,06	0,2908	U_7	0,0140226	0,040786	0,34	0,7318	U_12	-0,027746	0,044339	-0,63	0,5334			
Dist_Var_POL[0]	-1,093841	0,139224	-7,86	<,0001*	Dist_Var_POL[0]	-1,107499	0,159087	-6,96	<,0001*	Dist_Var_POL[0]	-0,92673	0,156793	-5,91	<,0001*			
Effect Tests					Effect Tests					Effect Tests							
Source	Nparm	DF	Sum of Squares	F Ratio	Prob > F	Source	Nparm	DF	Sum of Squares	F Ratio	Prob > F	Source	Nparm	DF	Sum of Squares	F Ratio	Prob > F
BIP_03	1	1	1,154642	1,4295	0,2349	BIP_07	1	1	2,384300	2,2610	0,1360	BIP_12	1	1	0,392096	0,3595	0,5507
U_3	1	1	0,911598	1,1286	0,2908	U_7	1	1	0,124652	0,1182	0,7318	U_12	1	1	0,392236	0,3916	0,5334
Dist_Var_POL	1	1	49,858243	61,7275	<,0001*	Dist_Var_POL	1	1	51,106824	48,4637	<,0001*	Dist_Var_POL	1	1	34,992898	34,9345	<,0001*

Zdroj: vlastní výpočty.

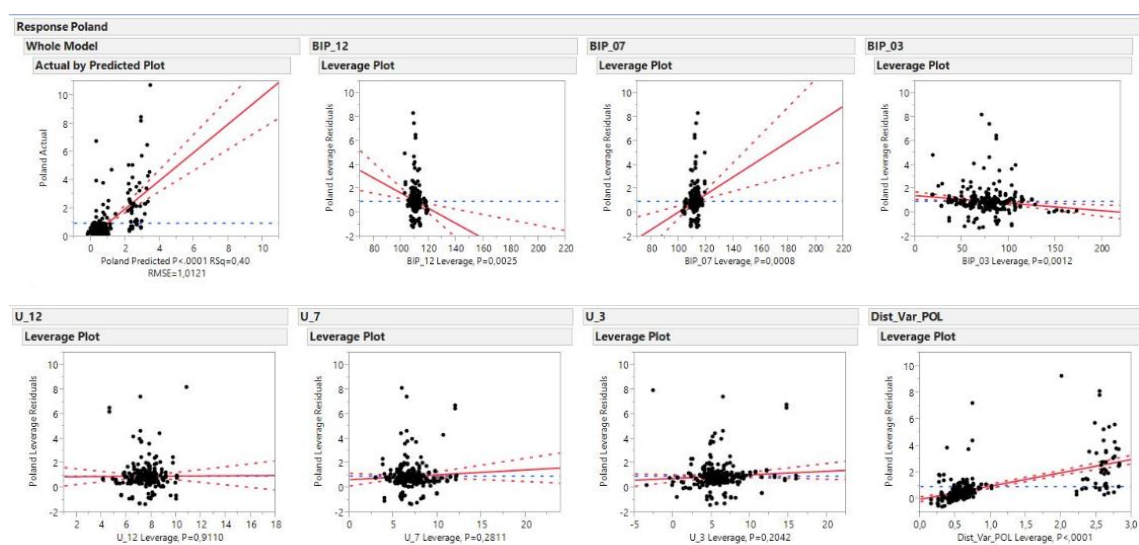
Znovu se opakují podobné závěry jako v předchozích skupinách pozorování. Testy významnosti modelu jako celku vyšly s uvažovanou 5% chybou pozitivně, ale vypovídací schopnost modelu se ještě významně snížila v roce 2003 na 41%, ale v roce 2012

dokonce na pouhých 32%, to už považují za hranici přijatelnosti. Polskou migraci zřejmě lépe vysvětlují jiné efekty než geografická blízkost nebo bohatství a nezaměstnanost cílového regionu.

Určitým způsobem tento výsledek souvisí s nevysvětlitelnou migrací Poláků do SRN ve studii Lehmann a Nagl (2012). Pro Polskou migraci (jako jedinou) se nepodařila prokázat existence vztahu vzdálenost-míra reprezentace a hlouběji se tématem nezabívali, ale je to pozoruhodná souvislost. Ač v migraci do ČR se tento vztah prokázal, vysvětluje významně méně variace míry migrace, než s jakou jsme se setkali u předchozích zdrojových zemí.

Na následujících grafech se ukáže, jestli se závěry o polské migraci změnil, vypočteme-li regresní analýzu za všechny tři roky zároveň.

Grafika 8 Výsledky souhrnné regresní analýzy pro POL

Zdroj: vlastní výpočty.

Při vyšším počtu pozorování (celkem 336 v souhrnné regresii) se faktor bohatství v cílové zemi stane na zvolené hlasině významnosti signifikantním, a to dokonce ve všech třech letech. Velmi kontraintuitivně však působí fakt, že jde o negativní závislost, čili čím vyšší HDP v cílovém regionu, tím nižší migrace. Vzhledem k velmi nízkým hodnotám jde ale o zanedbatelné zjištění. Jako ve všech předcházejících případech, i zde se prokázal vztah, že v regionech sousedících se zdrojovým státem se usadilo významně více migrantů z tohoto státu.

7.2.4. Imigrace ze SLO

Posledním dosud neinterpretovaným státem je Slovensko. Následující tabulka zobrazuje výsledné hodnoty jeho regresní rovnice.

Tabulka 7 Výsledky regresních analýz za roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí) pro SVK

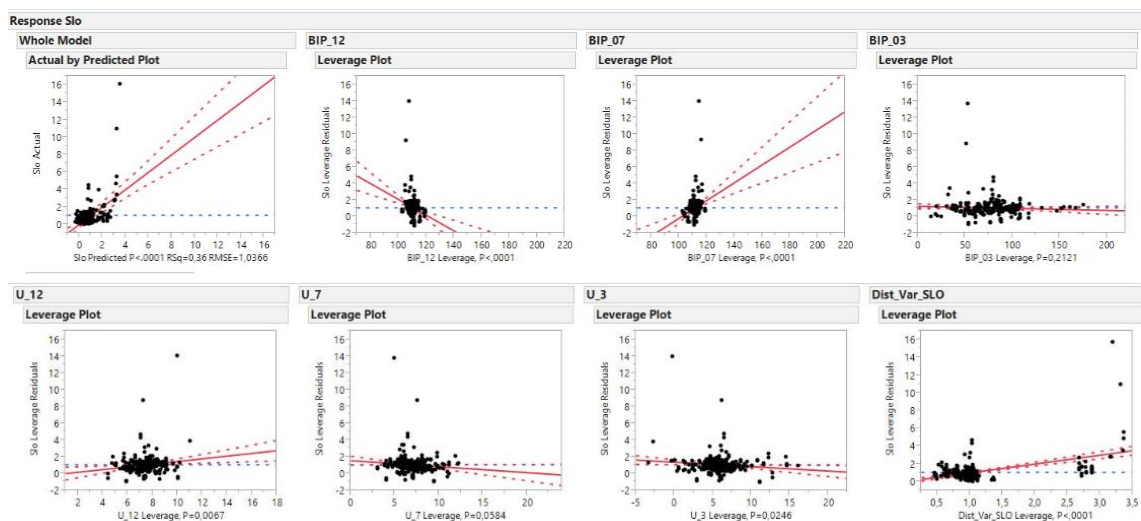
Response Slo					Response Slo					Response Slo							
Summary of Fit					Summary of Fit					Summary of Fit							
RSquare		0,545232			RSquare		0,690166			RSquare		0,101265					
RSquare Adj		0,530718			RSquare Adj		0,680278			RSquare Adj		0,063818					
Root Mean Square Error		0,511448			Root Mean Square Error		0,435432			Root Mean Square Error		0,689116					
Mean of Response		1,089524			Mean of Response		1,1275			Mean of Response		0,817263					
Observations (or Sum Wgts)		98			Observations (or Sum Wgts)		98			Observations (or Sum Wgts)		76					
Analysis of Variance					Analysis of Variance					Analysis of Variance							
Source	DF	Squares	Mean Square	F Ratio	Source	DF	Squares	Mean Square	F Ratio	Source	DF	Squares	Mean Square	F Ratio			
Model	3	29,479664	9,82655	37,5663	Model	3	39,700234	13,2334	69,7962	Model	3	3,852521	1,28417	2,7042			
Error	94	24,588450	0,26158	Prob > F	Error	94	17,822477	0,1896	Prob > F	Error	72	34,191466	0,47488	Prob > F			
C. Total	97	54,068114		<,0001*	C. Total	97	57,522710		<,0001*	C. Total	75	38,043987		0,0517			
Parameter Estimates					Parameter Estimates					Parameter Estimates							
Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob> t	Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob> t	Term	Estimate	Std Error	t Ratio	Prob> t			
Intercept	0,4228309	0,275372	1,54	0,1280	Intercept	0,2466333	0,21809	1,13	0,2610	Intercept	-0,185039	1,460478	-0,13	0,8995			
BIP_03	0,0097376	0,001283	7,59	<,0001*	BIP_07	0,0102932	0,001023	10,06	<,0001*	BIP_12	0,0184282	0,015303	1,20	0,2324			
U_3	-0,016341	0,015019	-1,09	0,2794	U_7	-0,039417	0,017206	-2,29	0,0242*	U_12	-0,064327	0,030705	-2,10	0,0397*			
Dist_Var_SLO[0]	-0,348451	0,109723	-3,18	0,0020*	Dist_Var_SLO[0]	-0,069868	0,093056	-0,75	0,4546	Dist_Var_SLO[0]	0,0343687	0,153887	0,22	0,8239			
Effect Tests					Effect Tests					Effect Tests							
Source	Nparm	DF	Squares	F Ratio	Prob > F	Source	Nparm	DF	Squares	F Ratio	Prob > F	Source	Nparm	DF	Squares	F Ratio	Prob > F
BIP_03	1	1	15,058840	57,5689	<,0001*	BIP_07	1	1	19,184698	101,1847	<,0001*	BIP_12	1	1	0,6886861	1,4502	0,2324
U_3	1	1	0,309660	1,1838	0,2794	U_7	1	1	0,995023	5,2480	0,0242*	U_12	1	1	2,0842720	4,3890	0,0397*
Dist_Var_SLO	1	1	2,638117	10,0853	0,0020*	Dist_Var_SLO	1	1	0,106884	0,5637	0,4546	Dist_Var_SLO	1	1	0,0236889	0,0499	0,8239

Zdroj: vlastní výpočty.

Již během deskriptivního zkoumání mapy ČR, kde se zobrazovaly okresy v takové barevné intenzitě, jaká odpovídá míře reprezentace Slováků v populaci, bylo zřejmé, že SLO je zvláštní případ. Mapa byla nevýrazně zbarvená. Tomu odpovídají také výsledky regresní analýzy. Kromě roku 2003 se hypotéza na zadané hladině významnosti neprokázala. Naopak ve dvou ze tří let se ukázalo HDP jako relevantní příčina migrace. To také odpovídá nejvyšším hodnotám míry zastoupení v mladoboleslavském a plzeňském kraji, které jsou velkými přispěvateli do kasy národního účtu.

S určitou mírou nadsázky lze říci, že pro můj výzkum je Slovenská menšina totéž co pro inspirující výzkum Lehmana a Nagla (2012) byli Poláci – národnostní skupina vymykající se jinak ve všech ostatních případech verifikovatelným zobecněním.

Grafika 9 Výsledky souhrnné regresní analýzy pro SVK

Zdroj: vlastní výpočty.

Při vyšším počtu pozorování se ovšem faktor vzdálenosti přehoupne do sféry, kde lze dokázat jeho signifikanci. Nicméně model jako celek nevysvětluje ani polovinu

variability. Z vlastní zkušenosti s imigrujícími Slováky jsem vůči výsledkům, resp. jejich relevantnosti skeptická. Domnívám se, že podhodnocují skutečné počty Slováků žijící v ČR a nelze je proto použít pro určení důvodů a hlavních motivací k přestěhování. Vždyť vzhledem k velké mentální podobnosti a společné historie jsou překážky na přestěhování téměř minimální a je velmi snadné se pro ně plně zapojit do společnosti.

7.3. Hodnocení kvality výzkumu

Platí, že kvalita kvantitativního výzkumu přímo závisí na kvalitě vstupních dat. Jde především o to, aby byly splněny následující podmínky. Jednak reprezentativita, tedy že vzorek v průměru vystihuje populaci a dále reliabilita a validita. Koncept reliability znamená konzistentnost v měření, tj. bude-li se výzkum za nezměněných podmínek opakovat, dobereme se v něm stejného výsledku. Validita představuje schopnost zkoumaný fenomén vůbec změřit.

Vysoký počet měření v mém výzkumu zajišťuje dostatečnou reprezentativitu vzorku. Do výzkumu jsou zahrnuty všechny okresy ČR, pro něž jsou ČSÚ známé statistiky o imigrantech přicházející z uvažovaného sousedního státu. Pro dílčí regresní analýzy se jedná o 98 pozorování pro roky 2003 a 2007, resp. 76 pozorování pro rok 2012 z důvodu chybějících dat. Jde už o dostatečné hodnoty, abychom se mohli bavit na úrovni tzv. velkých čísel. Za účelem větší statistické jistoty jsem pak dopočítala souhrnnou regresní rovnici pro všechny pozorovaná data naráz. Tím jsem získala celkem 336 pozorování.

Statistiky o počtech cizinců však právě mohou představovat slabé místo, neboť ČSÚ má s nejvyšší pravděpodobností podhodnocené údaje. Přesto však platí, že „výzkumy imigrantů doposud realizované v České republice zřejmě nemohou konkurovat oficiálním statistikám“ (Krejčí a kol., 2012). Jinými slovy statistiky, ze kterých vycházím, jsou momentálně to nejspolehlivější, co je k dispozici. Přesto je nutno při interpretaci výsledků pamatovat na to, že existuje určitý počet cizinců, které v dostupných datech nevystupují (zejména nelegální imigrace, nebo jako v případě dat o Slovenské migraci, jak se domnívám, neschopnost přesně určit a do statistik zařadit imigranta).

8. Závěr

Jako cíl své práce jsem si stanovila ověřit vztah mezi geografickou vzdáleností zdrojového a cílového státu a intenzitou migrace do cílového státu na datech ČR. Pro tento účel jsem se nechala inspirovat výzkumy provedenými v zahraničí na zahraničních datech. Pomocí jednak grafického zobrazení imigrace na mapě ČR rozložené až na úroveň okresů jsem učinila předběžné závěry o imigraci z jednotlivých sousedních zemí. Vizuálně se potvrdil přijatý předpoklad u všech států s výjimkou Slovenska.

Tyto předběžné a spíše intuitivní závěry jsem pak ověřila pomocí regresní analýzy. Pro tento účel jsem stanovila nulovou hypotézu, že *v České republice platí, že oblasti přímo sousedící se zemí původu imigračního proudu, mají vyšší míru reprezentace příslušné národnostní skupiny přistěhovalců než oblasti nesousedící*. Jako vysvětlující proměnnou regresní rovnice jsem tedy přijala vzdálenost zdrojového a cílového regionu měřeno pomocí binární proměnné udávající, zda daný okres ČR sousedí se zdrojovou zemí. Jako další kontrolní proměnné jsem do modelu zapojila bohatství cílového regionu (měřeno pomocí relativního ukazatele HDP per capita vůči HDP celé republiky) a míru nezaměstnanosti v cílovém regionu. Tuto regresní rovnici jsem vypočítala pro sledované roky 2003, 2007 a 2012 zvlášť (a za každý jednotlivý zdrojový stát) a následně za všechny roky dohromady. V těchto souhrnných regresích se ve všech případech potvrdila hypotéza jako signifikantní. Ačkoliv v dílčích letech se na Slovenských datech také nepotvrdila. Nejsilněji se efekt blízkosti prokázal u Rakušanů, kteří dosahovaly vysokých hodnot míry reprezentativity v okresech sousedících s Rakouskou republikou.

Na datech se daly také vysledovat určité časové trendy, ale méně silné, než jsem očekávala. Především německá imigrace kopírovala vstup ČR do EU a polská a slovenská migrace směřující významně do regionu Mladé Boleslavi zřetelně ilustrovala průběh hospodářské krize.

Kontrolní proměnné se obecně ukázaly jako spíše nevýznamné pro vysvětlení variability míry reprezentativity imigrantů z jednotlivých zemí.

Na tomto místě také musím upozornit na úskalí sběru dat týkající se migrace. Zvlášť po vstupu ČR do EU (ale platí to i pro předchozí období) je snadné vyhnout se zápisu do migračních statistik, nebo v případě Slováků, kteří mají často smíšené kořeny, nemusí být administrativně za migranty považováni. Nedostatky v primárních datech pak, ceteris paribus vedou k odchylkám v regresní analýze a možná i falešným interpretacím.

Na tento výzkum doporučuji navázat testováním ještě dalších ekonomických nebo neekonomických faktorů, neboť explanační síla mého modelu se pohybovala relativně nízko, takže je zde ještě prostor pro zdokonalování regresního modelu, i když neočekávám, že by se podařilo sestavit regresní statistiku, který by dosahovala významně vysokých hodnot ve své schopnosti popsat migraci. Na to je to příliš komplexní a živé téma.

9. Přílohy

Příloha 1 Seznam regionů i

Benešov	Ostrava
Beroun	Pardubice
Blansko	Pelhřimov
Brno-město	Písek
Brno-venkov	Plzeň-jih
Bruntál	Plzeň-město
Břeclav	Plzeň-sever
Česká Lípa	Praha 1
České Budějovice	Praha 10
Český Krumlov	Praha 11
Děčín	Praha 12
Domažlice	Praha 13
Frýdek-Místek	Praha 14
Havlíčkův Brod	Praha 15
Hodonín	Praha 16
Hradec Králové	Praha 17
Cheb	Praha 18
Chomutov	Praha 19
Chrudim	Praha 2
Jablonec nad Nisou	Praha 20
Jeseník	Praha 21
Jičín	Praha 22
Jihlava	Praha 3
Jindřichův Hradec	Praha 4
Karlovy Vary	Praha 5
Karviná	Praha 6
Kladno	Praha 7
Klatovy	Praha 8
Kolín	Praha 9
Kroměříž	Praha-východ
Kutná Hora	Praha-západ
Liberec	Prachatice
Litoměřice	Prostějov
Louny	Přerov
Mělník	Příbram
Mladá Boleslav	Rakovník
Most	Rokycany
Náchod	Rychnov nad Kněžnou
Nový Jičín	Semily
Nymburk	Sokolov
Olomouc	Strakonice
Opava	Svitavy

Šumperk
Tábor
Tachov
Teplice
Trutnov
Třebíč
Uherské Hradiště
Ústí nad Labem

Ústí nad Orlicí
Vsetín
Vyškov
Zlín
Znojmo
Žďár nad Sázavou

10. Seznam tabulek a grafů

Grafika 1 míra zastoupení migrantů z (tomto pořadí) Dánska, Belgie, Holandska, Lucemburska, Francie, Švýcarska, Rakouska, ČR a Polska vypočtená na datech z roku 2011	21
Grafika 2 Vyjádření míry reprezentace Němců na mapě okresů ČR pro roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí)	29
Grafika 3 Vyjádření míry reprezentace Rakušanů na mapě okresů ČR pro roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí)	30
Grafika 4 Vyjádření míry reprezentace Poláků na mapě okresů ČR pro roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí)	31
Grafika 5 Vyjádření míry reprezentace Slováků na mapě okresů ČR pro roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí)	32
Grafika 6 Výsledky souhrnné regresní analýzy pro SRN	34
Grafika 7 Výsledky souhrnné regresní analýzy pro RAK	36
Grafika 8 Výsledky souhrnné regresní analýzy pro POL	37
Grafika 9 Výsledky souhrnné regresní analýzy pro SVK	38
Tabulka 1 Odhadované počty mezinárodních migrantů ve vybraných zemích a jejich poměr k populaci (v letech 2000, 2005 a 2010)	10
Tabulka 2 index HDP na úrovni NUTS 3 v letech 2003, 2007 a 2012	26
Tabulka 3 míra nezaměstnanosti v krajích v letech 2003, 2007 a 2012	27
Tabulka 4 Výsledky regresních analýz za roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí) pro SRN	33
Tabulka 5 Výsledky regresních analýz za roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí) pro RAK	35
Tabulka 6 Výsledky regresních analýz za roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí) pro POL	36

Tabulka 7 Výsledky regresních analýz za roky 2003, 2007 a 2013 (v tomto pořadí) pro SVK.....38

11. Použitá literatura

11.1. Odborná literatura

BRÁZOVÁ, Věra-Karin aj. (2011). *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Vyd. 1. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, 2011, 254 s. ISBN 978-80-87404-10-2.

CLARK, Ximena a kol. (2007): *Explaining U.S. Immigration, 1971-1998. The Review of Economics and Statistics*. 2007/ roč. 89(2), s. 359-373.

HENDL, Jan (2006): *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. 4., rozš. vyd. Praha: Portál, 2006, 734 s.

HENIG, David (2007). *Migrace. AntropoWEBZIN* [online]. Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni, 2-3/2007 [cit. 16. 4. 2015]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/migrace>. ISSN 1801-8807.

CHLUDILOVÁ, Iva (rok nezveřejněn): *Socioweb: První a druhá demografická revoluce* [online]. Praha, Sociologický ústav AV ČR, rok nezveřejněn. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=121&lst=108>.

ILINITCHI, Cristina Procházková (2010). *Vybrané teorie migrace a jejich význam při vytváření migračních politik* [online]. Praha, Acta Oeconomica Pragensia, 6/2010 [cit. 9. 4. 2015]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=319.pdf>.

KAREMERA, David; OGULEDO, Victor Iwuagwu; DAVIS, Bobby (2000): *A gravity model analysis of international migration to North America*. Applied Economics. 2000/ roč. 32, s. 1745-1755.

KREJČÍ, Jindřich a LEONTIYEVA, Yana (2012): *Cesty k datům: zdroje a management sociálněvědních dat v České republice*. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2012

LEHMANN, Robert a NAGL, Wolfgang (2012): *Wo leben welche Migranten aus Deutschlands Nachbarländer? Eine Analyse auf Kreisebene*. Dresden, Ifo Schnalldienst. 2012/ roč. 65.

REUVENY, Rafael (2005): *Environmental Change, Migration and Conflict: Theoretical Analysis and Empirical Explorations*. In: Human Security and Climate Change. An International Workshop [online]. Asker, 2005. [cit. 9. 4. 2015]. Dostupné z: <http://worldroom.tamu.edu/Workshops/Migration06/EnvironmentalResources/Environmental%20Change,%20Migration%20and%20Conflict.pdf>.

SEDLÁČKOVÁ, Helena a BUCHTA, Karel (2006). *Strategická analýza*. Vyd. 2. Praha, C. H. Beck, 2006, 121 s. ISBN 80-717-9367-1.

STAŇKOVÁ, Veronika (2014): *Projekt empirického výzkumu: Závislost migračního proudu na geografické blízkosti*. Praha, Fakulta humanitních studií UK, 2014.

11.2. Ostatní zdroje

ČSÚ (2013): *Cizinci: Počet cizinců* [online]. Praha, Český statistický úřad, 2013 [cit. 18. 4. 2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>.

ČSÚ (2014): *Ročenka: Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele podle krajů* [online]. Praha, Český statistický úřad, 2013 [cit. 18. 9. 2014]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas?jmeno_tabulka=RB24&rokod=2003&rokdo=2012&mylang=CZ&ceny=bc&vystup=obrazovka&priznak=RB&typ=2&jak=4&dejarchiv=0.

ČSÚ (2014b): *Cizinci: Seznam dostupných statistik o počtu cizinců* [online]. Praha, Český statistický úřad, 2013 [cit. 19. 9. 2014]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_pocet_cizincu-001.

ČSÚ (2014c): *Veřejná databáze: Podíl nezaměstnaných osob podle okresů* [online]. Praha, Český statistický úřad, 2013 [cit. 16. 9. 2014]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA5043PU_OK&vo=nuII.

UNPD (2010): *Trends in Total Migrant Stock: The 2010 Revision*. [online]. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat. New York, 2010. [cit. 2. 5. 2015]. Dostupné z: <http://esa.un.org/migration>.